

KUSTBON

FÖRBINDESELÄNK
FÖR
ESTLANDS SVENSKAR

NR 1 ÄRGÅNG 45
MARS 1988

Glad påsk!

Till Domberget hade alltid maktens boningar varit koncentrerade. Så var det även under Estlands självständighetstid. Här fanns regeringskansliet, olika ministerier och riksdagshuset.

Foto: Parikas

Förbindelselänk för
Estlands svenskar
Utgiven av kulturföreningen
SVENSKA ODLINGENS
VÄNNER

Redaktör: *Edvin Lagman*
Redaktionssekreterare:
Hugo Mickelin

Ansvarig utgivare: *Thomas Lorentz*
I redaktionen: *Tomas Dreijer*
Red. och exp. Vikingagatan 25 1/2 tr ned
113 42 Stockholm
Tel. 32 48 78

Kustbons & SOV:s postgiro
35 13 11-6

1988 utkommer Kustbon med
fyra nummer

Prenumerationspris 120 kr

Dödsannonser 150 kronor

Övrig annonsering:

1/1 700:— 1/2 400:—

1/4 250:— 1/8 150:—

ISSN 0345-6706

Östgöta

Correspondenten

Linköping

ÖPPETTIDER

i SOV:s och

KUSTBONS expedition

måndag—torsdag 09.00—14.00

Innehåll

Republiken Estland 70 år av <i>Elmar Nyman</i>	2
Till minnet av Alexander Samberg av <i>Elmar Nyman</i>	3
Per Wieselgren 1988 års estlandssvenska kulturstipendiat av <i>Edvin Lagman</i>	4
Till minnet av Sten Karling av <i>EL</i>	5
De första nybyggarna på Nargö (forts) av <i>Erik Schmidt</i>	6
Vår sista säljakt på Nargö. Berättat av <i>Verner Luther</i>	9
Tro och gissningar — en fallgrop av <i>Harald Luther</i>	11
Gårdnamnet Hertmansa av <i>Jonathan Lindström</i>	12
”Om den estlandssvenska folkmusiken” av <i>Bo Nyberg</i>	13
Rågöbornas Luciafest av <i>Tomas Dreijer</i>	14
Borbyträffen av <i>S-E Ahlberg</i>	15
Grannland Estland av <i>Hugo Mickelin</i>	16
Utbildning av <i>HM</i>	18
En bok om de finsk-ugriska folken och deras språk. <i>Anmälan</i> av <i>Edvin Lagman</i>	18
Jag minns av <i>HM</i>	18
Estlandssvensken på Hangöfronten 1941 av <i>Stig Appelgren</i>	19
Estlandssvenskar i Sveriges folkmängd av <i>HM</i>	20
Gamla mått och vikter av <i>HM</i>	21
Familjenytt	22
Bemärkelsedagar	23
Annonser och tillkännagivanden s 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22	
<i>Bilaga:</i> Svenska Odlingens Vänners Årsbe- rättelse för 1987	

Elmar Nyman

Republiken Estland 70 år

I det nuvarande Estland är allt offentligt uppmärksammande av den estniska republikens födelsedag tabubelagt. Desto större anledning har ester och deras vänner utanför Estlands gränser att uppmärksamma de omvälvande händelser som för 70 år sedan resulterade i en helt ny tingsordning för det estniska folket och för de övriga nationaliteterna i landet.

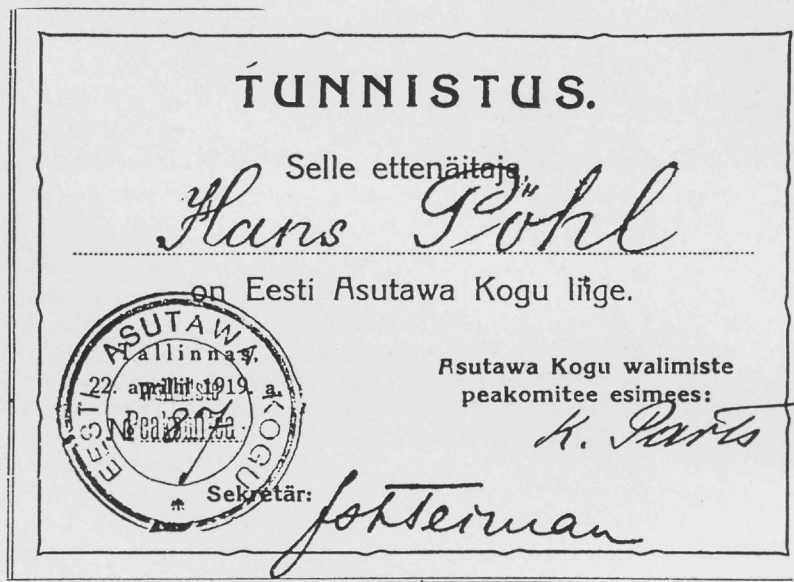
Vad estlandssvenskarna beträffar hade de all anledning att aktivt stödja esternas kamp för frigörande från det ryska oket. I århundraden hade svenskarna levt under i stort sett samma politiska, sociala och kulturella betingelser som esterna. Tsarens ämbetsmän och de lokala godsägarna struntade i svenskarnas gamla privilegiebrev. Och vem orkade processa mot herrnarna om alla begångna oförrätter!

Det var därför inte märkligt att den svenska folkgruppens främste ledare, lektor Hans Pöhl, blev en av de mest aktiva politikerna under frigörelseprocessen. Han var medlem av den betydelsefulla Estniska lantdagen, han blev svensk folkminister i den temporära regeringen (en kort tid, eftersom folkministerierna avskaffades efter ca 5 månader) och även ledamot av den ytterst inflytelserika Konstituerande församlingen (Asutav Kogu).

Som regeringsledamot kom Hans Pöhl bl a att ingå i den delegation som vid årsskiftet 1918/19 sändes till Stockholm för att undersöka vilka möjligheter det fanns att få svensk ekonomisk och personell hjälp i frihetskampen. Att Sveriges bistånd blev förhållandevis blygsamt kan inte läggas delegationsmedlemmarna till last.

När Konstituerande församlingen sammanträdde i april 1919 hade bolsjevikerna tvingats retirera och kampen fortsatte utanför Estlands territorium. På församlingens dagordning stod en rad mycket viktiga frågor. Att skaffa landet en författning var en av de viktigaste. Under grundlagsdebatten framkom det att grundlagsriksdagen hade en mer negativ syn på nödvändigheten av lagstadgade rättigheter för de nationella minoriteterna än lantdagen respektive den temporära regeringen haft.

I dessa överläggningar kom svenskar- nas representant att göra mycket uppmärksammade inlägg, vittnande om hans starka engagemang. Han hänvisade f a till februarimanifestets principförklaring: ”De inom landets gränser bosatta nationella minoriteterna, rysar, tyskar, svenskar, judar och andra nationaliteter, tillförsäkras rätt till nationell-kulturell autonomi.” Hade för-

Vid tillkomsten av 1920 års författning gjorde Hans Pöhl som en av grundlagsfäderna i Konstituerande församlingen (Asutav Kogu) en ovärderlig insats för de nationella minoriteternas grundlagsfästa rättigheter.

Till minnet av Alexander Samberg — pedagogen-svenskhetsivraren

Alexander Samberg var en ovanligt mångsidig människa: pedagog och skoladministratör, svenskhetsivrare och hembygdsvärdare, poet och målare.

Sin pedagogiska utbildning fick han i likhet med många andra estlandssvenska kolleger i Nykarleby folkskoleseminarium i Finland, genom kompletterings- och fortbildningskurser i Estland och slutligen (efter ankomsten till Sverige) vid folkskoleseminariet i Uppsala. Hela sitt liv blev han lärarkallet trogen.

Alexanders tjänsteår i Sverige var nästan lika många som hans lärarår i Estland, men vi förknippar främst hans lärargärning med Estlands svenskbygder. Hans första arbetsplats var skolorna i Korkis och Vippal — och utvecklingen av dessa gränsbygdeskolor förblev en hjärtesak för honom.

Under en följd av år tjänstgjorde han först på Nargö och sedan på Nuckö (Birkas och Bysholms skolor). Även i dessa skoldistrikt fick han erfara hur starkt den estniska kulturen var på frammarsch och hur osäkra många svenskar var om sin nationella identitet. Skolföreståndaren i en blandspråkig skola måste balansera försiktigt i nationalitetsfrågor utan att därför dölja sin egen inställning. Alexander Samberg lyckades med denna balansakt och vann, i synnerhet som chef för den nyinrättade stora centralskolan på Birkas,

målsmäns och skolmyndigheternas respekt.

Under sina sista år i Estland, 1942—44, skötte Alexander Samberg två yrken. När det mitt under brinnande krig visade sig att runöborna höll på att bli utan både präst och skollärare, lyckades man på kyrkligt håll övertala Alexander att flytta till Runö. Hans plikt känsla bjöd honom att tacka ja. Med det estniska konsistoriets venia och ärkebiskop Erlings välsignelse övertog han lärarens och själasörjarens ämbeten. Församlingsmedlemmar och målsmän från Runö betygade att Alexander Samberg klarade denna dubbla uppgift på ett utmärkt sätt.

Svenskhetsivraren och hembygdsentusiasten Alexander Samberg var känd i hela svenskbygden. Han var en av de mest energiska och uppslagsrika ledamöterna i Svenska Odlingens Vänner och Svenska Lärarförbundet och förde bl a en livlig korrespondens med Hans Pöhl där han framlade sina uppslag — och fick dem godkända. Han hade likaså god brevkontakt med framstående ledamöter i Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet, som också var imponerade av "den lille energiske Samberg".

Språkfrågan i svenskbygden är självfallet ett återkommande spörsmål i korrespondensen. Han är en ivrig förespråkare för en utvidgad skolbiblioteksverksamhet och, senare, för inrättandet

av läsestugor i svenskbygderna. Redan i slutet av 1920-talet föreslår han att estlandssvenskarna skall samlas till en allmän sångfest, vars främsta syfte skall vara att befordra samhörigheten dem emellan och stärka deras självkänsla. Fysisk fostran genom ungdomsidrott utgjorde likaså, betonade han ofta, ett viktigt led i denna strävan.

"Som svensk mot en ljusare tid" löd en devis som Alexander Samberg var med och formulerade. Men han var tillräckligt realistisk för att förstå att svenskheten måste ha ett rotfäste och en stabil ekonomisk bakgrund. Bättre jordbruksmetoder och en estlands-

samlingens ledamöter redan glömt manifestets innehåll, undrade Pöhl.

Efter en långdragen och tidvis in-flammerad diskussion enades man inom Asutav Kogu slutligen om följande principstadgande (§21 i 1920 års grundlag): "De inom Estlands gränser bosatta medlemmarna av de nationella minoriteterna har rätt att till värnande av sina intressen på kulturens och den sociala välfärdens områden inrätta erforderliga autonoma institutioner, såvida dessa inte går emot statens intressen."

Hans Pöhls insatser i Estlands frihetskamp och i lagstiftningsarbetet är väl omvittnade. Men det är också viktigt att understryka att estlandssvenska soldater kämpade vid esternas sida i den blodiga kamp som gällde det gemensamma fäderneslandets framtid —

på Ormsö och Nuckö kyrkogårdar restes monument över de i kriget stupade hemmasönerna. De estlandssvenska kvinnorna medverkade effektivt till att krigshären försågs med varma klädespersedlar och andra förnödenheter.

Estlandssvenskarnas engagemang i 1917—20 års revolutionära omdaningsprocess hade gällt såväl den politiska som den militära sektorn. De utgjorde en av landets äldsta befolkningsgrupper och det var för dem en självklarhet att den unga staten skulle garantera dem kulturautonomi — de var ju obrottsligt lojala medborgare i det gemensamma fäderneslandet Estland. När statsmakten under senare hälften av 1930-talet började inta en snävare attityd i minoritetsrättsliga frågor, utlöste detta bestörtning bland estlandssvenskarna och ledde till ljudliga protester. Motsätt-

ningarna får dock inte överdrivas. Mellankrigstiden blev för estlandssvenskarna kulturellt sett den mest blomstrande tiden i deras långa historia i Estland (och Livland).

Estlandssvenskarna tvingades, inte utan vända, att bryta upp från sina urgamla boplatser och sina estniska grannar när folkstammens existens var hotad. Vår tillvaro på andra sidan Östersjön hör numera till historien. Men hur skulle vi kunna glömma vår med esterna gemensamma historia? Var estlandssvenskar än befinner sig ute i världen är Estlands och esternas fortsatta öden något som i högsta grad intresserar dem. Den 24 februari är en angelägen minnesdag även för oss.

svensk jordbruksfond (till vilken man hoppades få rikssvenskt stöd) var enligt Alexander och hans meningsfränder nödvändiga förutsättningar för att utvandringen från svenskbygderna skulle kunna hejdas. Alexander ville vidare höja bygdens attraktionskraft genom att förnya bebyggelsen. Boningshus och uthus skulle "övergutas" med falu rödfärg, gårdsplaner snyggas till, trädgårdstäppor anläggas. Han informerar och agiterar och formulerar slagord. Genom sitt medarbetarskap i Kustbon vinner han en viss spridning för sina idéer, men den konservativa estlandssvenske bonden och fiskaren måste övertygas genom personliga besök. Alexander Samberg var ständigt på resa. Svenskbygdens alla landsvägar var förtrogna för honom.

Alexander Sambergs entusiasm inför nya uppgifter behövdes också i vårt nya hemland. Han förblev vår kulturförening SOV trogen — som styrelseledamot under vissa perioder, som en kontinuerligt aktiv föreningsmedlem. Vårt estlandssvenska kulturarv fick inte gå till spillo. I årtal gjorde han långa resor till sina landsmän från Korkis och Vip-pal. Hans intervjuer med dem och hans nedteckningar på Korkismålet — hans egentliga modersmål — kommer att vara av största betydelse för framtida forskning om denna lilla dialektgrupp. På våra hembygdsdagar var Alexanders föredrag och övriga anföranden uppskattade inslag. Det var en självklarhet att han som en av de första skulle tilldelas SOV:s hedersledamotkap. Estlandsutskottets stipendium för ett tiotal år sedan var likaså att se som en erkänsla för hängivet arbete för bevarandet av svenskheten i Estland och för det estlandssvenska kulturarvet i Sverige.

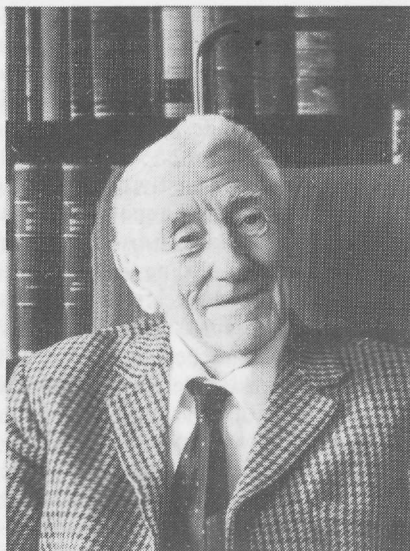
Den nyktra och realistiske skolmannen och folkbildaren Alexander Samberg hade också en annan sida. Han var en utpräglad känslomänniska som tyckte om att dikta. Han tog givetvis starka intryck av de finlandssvenska poeterna — Runeberg, Mörne, Slotte, Procopé m fl. Sina kunskaper om den finlandssvenska lyriken förmedlade han till sina elever. Men Alexander målade ej endast i ord utan också med pensel och färg. Måleriet gav innehåll åt pensionärstillvaron.

Samtalen med Alexander Samberg under pensionärstiden rörde naturligt nog förhållandena i våra gamla svenskbygder. Han kände starkt för bygdemiljön. Minnenas "Backbrink by" (närmast födelsebyn Korkis) rymde för honom så mycket. Han gjorde också långa utläggningar om de sociala för-

Edvin Lagman

Per Wieselgren

1988 års estlandssvenska kulturstipendiat

Detta års estlandssvenska kulturstipendium på 6 000 kr har av de tre samverkande organisationerna — SOV, Riksföreningen Sverigekontakt Estlandsutskott och Hans och Lydia Pöhls Minnesfond — tilldelats förutvarande professorn i svenska språket och litteraturen vid Dorpats universitet, filosofie doktorn Per Wieselgren för hans eminenta vetenskapliga insatser på det estlandssvenska området.

Per Wieselgren har i tryck utgivit en rad arbeten rörande estlandssvenskar-

nas ortnamn och dialekter. Med okuvlig vilja och anmärkningsvärd energi samlade han under svåra förhållanden svenska ortnamn långt bort i östra delen av Harrien och på Nargö. Ett flertal uppsatser och dialekttexter publicerade han i Svio-Estonica, Svensk-estniska samfundets årsbok, vars redaktör han var ända tills serien avslutades 1971 med det tjugonde bandet.

Per Wieselgren föddes den 4 augusti 1900. Han disputerade 1927 i nordiska språk vid universitetet i Lund — där han tillhörde Värmlands nation — över en avhandling "Författarskapet till Eigla". Det var ett centralt ämne inom den fornisländska filologin som han här angrep med ny och spännande metod. Hans fortsatta forskning spände över vidsträckta områden. Inom lingvistikens kom hans intresse snart att omfatta de nordiska dialekterna längst i öster, de estlandssvenska, inom filologin kom han att ägna Stiernhielm och hans arbete stort intresse. En mäktig svensk-estnisk ordbok, som utkom i Dorpat, är förknippad med hans namn.

Per Wieselgren tillträdde sin professur i Dorpat hösten 1930 och lämnade Estland i december 1941, sedan han upplevt både ryssar och tyskar i det ockuperade landet.

Redan 1931 stiftades under Per Wie-

hållandena under tider då godsägare von Ramms ord var lag i bygden. Men han såg dock inte bara allvaret i tillvaron. Det fanns mycket att le åt i det estlandssvenska samhället och Alexander hade ett utvecklat sinne för humor. Han kände väl folkkynt i de olika bygderna och öste ur sitt rikhaltiga minnesmaterial när han kom i berättartagen.

Det vore fel att rubricera de sista årens samtal med Alexander Samberg som ett ständigt återvändande till det som en gång var. Hans tankar sysslade i högsta grad också med det som skulle komma. Med verbal talang beskrev han ingående hur han föreställde sig andens frigörelse från den materiella kroppen. Han såg ett ljus bortom döden. Det var upplyftande att få ta del av hans trovisshet.

Vi är många som är Alexander Samberg tack skyldiga: f d elever från skolor i Estland och Sverige, lärarkollegor, alla de som uppskattat hans insatser för den svenska kulturens och svenskhetens bevarande i Estland.

"Jag önskade drömma om ett mjukt sommarlandskap, om kalkstensvägar och kalkstensstränder — jag önskade drömma om vägar, som går längre bort", så skrev Alexander Samberg 1965 i en av sina kärleksförklaringar till sin barndoms by. Vägen från "Backbrink by" ledde honom långt ut i världen och till sist mot det ljus som han drömde om.

Elmar Nyman

Alexander Samberg var född i Korkis, Estland, den 1 januari 1899 och avled i Stockholm den 20 november 1987.

selgrens ordförandeskap Svensk-estniska samfundet vid Dorpats universitet. Detta samfund utförde ett beaktansvärt arbete genom att samla estniska och svenska vetenskapsmän kring gemensamma problem. 1931 började samfundets årsskrift "Svio-Estonica" utkomma, med artiklar om estnisk-svenska historiska, språkvetenskapliga, arkeologiska och litteraturhistoriska spörsmål. I Sverige återupptod skriften och utkom som nämnt till 1971.

I sin vetenskapliga gärning kom Per Wieselgren helt naturligt även att ägna sig åt estlandssvenskarna. Särskilda estlandssvenska dialektseminarier hölls, varvid den estniska lingvisten och dialektforskaren Paul Ariste biträdde. Här förbereddes estlandssvenska studenter och andra intresserade för dialektuppteckning. Denna undervisning och följande praktiskt uppteckningsarbete ute i bygderna bar snart frukt och skulle komma att göra det även i framtiden.

Bland Per Wieselgrens arbeten rörande estlandssvenskarna bör främst nämnas två: "Ortnamn och bebyggelse i Estlands forna och hittillsvarande svenskbygder, Ostharrien med Nargö" samt "Ormsö ortnamn och bebyggelsehistoria". Dessa undersökningar innebär en grundlig inventering av namnbeståndet inom de nämnda områdena. Mycket nytt har därvid framkommit, särskilt i fråga om den svenska bebyggelsens tidigare spridning öster om Reval. I Svio-Estonica 1939 och 1940—43 redovisar han viktiga rön om runömålet och i band XV (1960) ger han en översikt över estlandssvenskt namnskick samt därtill ytterligare en uppsats "Runöstudier".

Under sin tid i Dorpat deltog Per Wieselgren i SOV:s lokalförenings sammankomster, hans hem stod öppet för de estlandssvenska studenterna och han intresserade sig på ett personligt sätt för dem.

Sina upplevelser och intryck från åren i Dorpat har han givit ut i bokform, den fängslande skildringen "Från hammaren till hakkorset".

Den som skriver dessa rader är en av de estlandssvenska studenter som tog sina första steg inom ämnet nordiska språk under Per Wieselgrens ledning. Det är mig en glädje att på de samarbetande organisationernas uppdrag få framföra ett varmt tack till Per Wieselgren för hans stora intresse för estlandssvenskarna och för hans vetenskapliga arbete på det estlandssvenska området. Ett hjärtligt lycka till och ytterligare många goda år!

Till minnet av Sten Karling

Sten Karling, förutvarande professor i konsthistoria vid Stockholms universitet, avled den 10 december förra året i en ålder av 81 år. En trogen vän till Estland, esterna och estlandssvenskarna gick med honom ur tiden.

Sten Karling föddes i Barberton, Ohio, USA, som son till ingenjör Axel Karling och hans maka Elisabeth, född Boman. Han blev fil dr och docent i konsthistoria vid Göteborgs högskola 1931 och var professor vid universitetet i Dorpat (Tartu) 1933—41. 1947 utnämndes han till professor i de bildande konsternas teori och historia vid dåvarande Stockholms högskola, en tjänst som han upprätthöll fram till pensioneringen 1972.

Fr o m 1933 innehade Sten Karling under ett tiotal år professuren i konsthistoria vid universitetet i Dorpat. En väsentlig del av hans vetenskapliga produktion ägnas också konsten i Estland på arkitekturens, skulpturens och målarkonstens områden. 1936 utkom "Narwa, eine baugeschichtliche Untersuchung", 1946 "Medeltida träskulptur i Estland" och 1948 "Baltikum i

Sverige" för att nu nämna några av de viktigaste arbetena. Han har också skrivit om universitetets byggnader i Dorpat under den svenska tiden, Magnus Gabriel de la Gardies byggnadsplaner för Arensburg (Kuressaare) och Ösel i övrigt, Tyska Ordens och Sveriges kyrkobyggnadskonst m m.

Under de sista åren av vistelsen i Estland, påbörjade han arbeten rörande träskulpturer i Estland från medeltiden, renässansen och barocken.

Sten Karlings forskariver förde honom även till de estlandssvenska områdena — bl a har han skrivit om träskulpturer i de estlandssvenska kyrkorna i Kors, på Ormsö, i Roslep, på Runö och anorstädes.

Vid hans oväntade frånfalle stod stora arbeten om staden Reval och dess kyrkobyggnader inför sin fullbordning.

Utöver detta har en rad vetenskapliga arbeten över skiftande ämnen flutit ur Sten Karlings penna. Inom sitt ämne var han en internationellt känd och uppskattad forskare.

Under tiden i Dorpat var han en respekterad och avhållen lärare och älskvärd sällskapsmänniska. Hans lugna och tillmötesgående sätt gav honom många vänner.

Redan under den allra första tiden i Dorpat lärde sig Sten Karling estniska, vilket språk han även föreläste på. Hans engagemang i det akademiska livet kom också till uttryck däri att han blev medlem i en estnisk studentkorporation, Sakala, som f ö räknade ett flertal estlandssvenskar bland sina medlemmar.

Han deltog, tillsammans med sin charmerande hustru Kerstin, också i Svenska Odlingens Vänners tillställningar i staden. Vi alla som kom i kontakt med honom minns honom med tacksamhet och saknad, och våra varma tankar går till hans maka Kerstin och övriga anhöriga.

E L

Erik Schmidt

De första nybyggarna på Nargö

(Forts)

När jag för Kustbons decembernummer skrev om nybyggarna på Nargö, redogjorde jag för sådant som under den senaste tiden kommit fram om dem, som under 1700-talets andra hälft slog sig ner på ön. Jag var väl medveten om att min utredning var långt ifrån fullständig och att många frågor fortfarande förblev obesvarade, men hoppades, att det som jag kommit fram till, skulle verka stimulerande, så att ytterligare material så småningom skulle komma i dagen och ge oss utökad kännedom om våra tidiga förfäder.

Så har också skett. Jag har fått emotta gamla fotografier, kartskisser, berättelser och andra anteckningar — långt flera än jag någonsin vågat hoppas på, och tack vare detta intresse kan jag fortsätta att skriva om sådant, som de flesta av oss hitintills endast haft en ringa kännedom om. Jag är medveten om, att det kanske vore riktigare att nu skynda långsamt, medan ytterligare material eventuellt kan tänkas komma i dagen, bearbetas och sammanställas. Men detta skulle ta tid, och tid är något som vi börjar få ont om nu, när de som fortfarande minns börjar uppnå aktningens ålder. Den dan då de inte längre är bland oss, har vi mist ett vetande som är oersättligt. Dessutom är det ju här inte frågan om att prestera en vetenskaplig avhandling med hundra procentigt korrekta fakta, utan en i högsta grad amatörmässig släktforskning, avsedd att låta oss veta mer om dem som levde på ön före oss. Det är också den rena upptäckarglädjen jag vill förmedla i den mån den ena pusselbiten efter den andra kommer fram och faller på plats.

Låt oss därför på nytt ge oss i kast med några av de allra först dokumenterade: bröderna Hans och Stephann Hoemann (Öman). Omständigheterna i samband med deras bosättning på Nargö framgår med all önskvärd tydlighet av den kejsrerliga befallningen, daterad 25 juni 1748. Men sedan försvinner de. Vad har hänt?

I folkräkningsprotokollet av år 1782 och 1795, återgivet i sin helhet på dessa sidor, finner vi en uppgift om änkan Anna Stephanns dotter och hennes fem barn, samma Anna som är omnämnd i prof Wieselgrens Ortnamn och bebyg-

gelse, sid 25, såsom gift med den frie svenske bonden Matts Berg. Familjen Berg, Annas och Matts ättlingar, kommer med tiden att bli en barnrik och utbredd släkt på Nargö, medan det av Homan/Öman/Åman inte förekommer några som helst spår i de ovan nämnda och senare folkräkningsprotokollen.

Och så dyker de plötsligt upp i en avskrift av St Mikaelskyrkans begravningsbok för tiden 1764—1820 i Riddarhuset i Helsingfors, som adjunkt Jörgen Hedman haft vänligheten att tillsända mig:

14/2 1764: En gammal svensk dragon, Stephann Åman (Öman) 93 år begravnen i Fiskarmajas kapell.

Hans Åman (Öman) avliden 1764, 95 år gammal. (Denna uppgift härstammar likaledes från Riddarhuset, men ej från samma avskrift.)

12/5 1764: Bonden på Nargö: Hans Åman — 58. Begraven i Johannes K:a.

7/8 1764: korgossen Carl Gustaf Åman/Öman 14 år, begravnen under domen.

7/11 1766: arbetskarlen Stephann Åman — 25, St Johannes.

22/2 1767: På Nargö: 6 döda begravda!

Nästan i ett svep har liemannen skördat fyra manliga medlemmar av samma familj, och den femte två år senare. Vad kan ha hänt? Man kan knappast förundras över att de båda äldre gick bort, snarare då att de uppnådde den höga åldern av 93 och 95 år. Men de andra? Det kan varken vara fråga om drunkning eller isfärd, då det är någon månad mellan dödsfallen. Kan det ha varit en smittsam sjukdom? Tre månader efter den 25-åriga Stephann begravs ytterligare sex icke namngivna personer på Nargö. Ett stort manfall i det lilla samhället, som då endast utgjordes av sju familjer!

Men enligt ovanstående här vi nu dubbla uppsättningar Hans och Stephann. Vilka var det som bosatte sig på ön år 1748, eller var det allihopa? Stephann d ä och Hans d ä var vid tidpunk-

ten 77 och 79 år gamla. Visserligen vid sällsynt god vigör, eftersom de levde i ytterligare 16 år, men ändå? Att vakta Kronans skog och assistera Kronans och andra fartyg var ett krävande för-troendeuppdrag.

Kan det ha varit den yngre omgången? 35 resp 17 år gamla? Om så var fallet, så skulle de enligt det citerade dokumentet vara bröder. Om inte, så kan de också ha varit kusiner.

Finner vi lösningen hos den av Wieselgren omnämnda dottern Anna? Hon var vid den ifrågavarande tidpunkten 19 år, två år äldre än Stephann d y och kan följaktligen endast vara dotter till den äldre Stephann. Tydligen var det den gamle svenske dragonen och hans ännu äldre bror som tillsammans med de tre ungdomarna bosatte sig på Nargö. Kanske vi så småningom kan få veta om de var syskon eller kusiner? Anna dog förresten 80 1/2 år gammal och begravdes 30/1 1814.

Men vem var Fiskarmaja? En ”tor-gofka” (= fiskkäring) som sålde fisk på torget och fick ett kapell uppkallat efter sig? Knappast! Det rör sig sannolikt om en partiell översättning av det estniska namnet Kalamaja (= fiskhus) som var namnet på detta distrikt i Reval som låg i närheten av fiskhamnen. Någon hamn var det förresten inte förrän mot slutet av 1920-talet då pirarna byggdes. Nargöbornas benämning var Fiskgravin.

Utöver uppgifterna om ålder och tidpunkt för begravning finner vi i såväl själaregistret som begravningsboken ibland uppgifter om vederbörandes yrke. Bland de första som kom till ön finner vi således en gammal svensk dragon, vars dotter gifter sig med en fri svensk bonde. Bland de fortsatta annotationerna i begravningsboken finner vi en constapel och en strandridarhustru, båda jordfästa i Fiskarmaja kapell. I detta fall rör det sig om medlemmarna av familjen Holm:

8/11 1771: constapeln Heinrich Holm i Fiskarmaja, 55 år.

17/3 1768: strandridaren Anders Holms fru Gertrud — 47, begravd i Fiskarmajans kapell.

11/7 1795: bonden från Nargö: Hinrich Holm, 60 år.

Vår sista säljakt från Nargö år 1939

Berättat av Verner Luther, född 1912 på Nargö

Bilderna ur Seija Luthers samling

I iskravningen.

En av de första dagarna i mars månad var vi i Tallinn och provianterade bränsle och matvaror. Vi köpte 2 500 liter motorfotogen, 50 liter bensin och 50 liter smörjolja. Vidare köpte vi 100 stycken 2-kilos limpör, 100 kilo salt att salta sälskinn med, fläsk och annat för matlagning. Hemifrån tog vi med oss 100 kilo potatis. Under färden skulle vi också komma att äta både sjöfågels- och sälkött.

I båten stuvade vi skristång, "tangu", harpuner att fånga upp de skjutna sälarna med så att de inte försvann under isen. Vi hade förstås också kikare, isbillar, båtshakar, höga läder-

uthusen och sedan flyttade de in i Reinhold Bergs hus. Och nästa år byggde Frans upp huset på nytt! Familjen bodde där ända till flyttningen från ön 1914 — fast då var Frans inte med längre. Han hade för vana att smaka på det mesta han hittade och avfärdade folks betänkligheter med ett flin: "Int der man." Denna gång hade han hittat en flaska med etiketten KONJAK som han smakat på. Men flaskan innehöll tydligen nitroglycerin eller något annat som man använt vid stensprängning, och två timmar senare gav Frans upp andan.

stövlar och vita jackor med huvor med oss på färden. Mausergövar och hagelbössa för sjöfågeljakten stuvades också ner. Slutligen ekan att gå ut i sälisen med inte att förglömma. Vår båt Morgan var 15 meter lång och fyra meter bred och hade en Wickström-motor på 24 hästkrafter.

Besättningen bestod av fyra man: min äldre bror Adolf Luther, Leopold Puuström från Nargö och Rein Saral som studerade medicin vid Dorpats universitet och jag själv — Verner Luther. Rein var med för att ta prover från sälarna. Dessa skulle sedan användas för forskningsändamål av hans far, som

Huset förstördes under första världskriget och i min barndom fanns endast resterna av stengrunden kvar. Trots att jag såg och passerade stället dagligen, kom jag mig aldrig för med att fråga vad det var för byggnader som stått där en gång, endast ett 100-tal meter från mitt hem. Och hur många av mina jämnåriga, som köpte karameller och krakowski-körv och ficklampsbatterier i "Ikkos bådon" hade reda på att även Ikkos föräldrar haft handelsbod på ön? En tankeställare om hur lite man reflekterade över det som man hade alldeles framför nästan . . .

var veterinärprofessor. Rein hade med sig två lådor med 50 burkar. Dessa skulle sedan fyllas med sprit och olika delar från sälkroppen. Rein var den av oss som skulle vara med på sin första säljakt. Både min bror Adolf och jag själv hade varit ute mellan tio och femton vårar. Även Leo Puuström hade varit ute många gånger på långresor.

Den 6 mars startade färden, som skulle visa sig bli vår sista från Nargö i Estland, mot Bottenhavet och sälisarna. Vintern hade varit mild och det var inte mycket is. Vi hade två syften med resan, förutom Reins provtagning: att själva jaga säl och att köpa sälskinn. Skinnen var billiga i Finland och man tjänade 150 procent på varje skinn när man sedan sålde dem i Estland.

Första natten låg vi vid Bengtskärs fyr utanför Hangö med primuslampan brinnande i båten hela natten. Dagen därpå for vi genom en isfri Åbo skärgård och övernattade sedan vid en liten holme vid havet. Tredje dagen kom vi till Sideby, söder om Kristinestad, som var en välkänd plats för oss. Hamnen där var isbelagd. Nästa dag fortsatte vi till Norrskär utanför Vasa. Fyrmästaren på Norrskär berättade för oss att vi var den åttiofjärde båten som passerade på väg ut mot sälisarna. Båtens vindruta hade fått en spricka och gått sönder. Den var provisoriskt lagad. Fyrmästaren såg detta och erbjöd sig att "fixa" en ny ruta åt oss. Han ville inte ha betalt i pengar utan ville ha en stor sup i stället. Senare blev det många supar och när han skulle gå iland från båten trillade han i den kalla sjön. Vi hjälpte honom upp och sedan hem.

Färden fortsatte genom Norra Kvarken, och efter två dagar mötte vi isen i Bottenviken. På eftermiddagen den 12 mars träffade i på sälar. Leo och jag gick ut med ekan i packisen och efter ett par timmar hade vi fått 32 sälar. Adolf och Rein jagade med stora båten och fick sex stycken. Vid solnedgången stannade propellern i packisen. Ett propellerblad hade vridit sig. Vi kunde inte köra eftersom båten skakade så mycket i aktern att det var risk att den skulle spricka. Den var ju tungt lastad med relingen några tum från vattenytan. Vi låg alltså stilla i isen och det såg ut att bli mycket kallt — det var klart och vindstillt. På morgonen när vi vaknade

Adolf vid båten när den får ny propeller.

Adolf får säl.

var det -18 grader och en oändlig blåis.

För besättningen började nu arbetet med att stuva om och sedan byta propeller. Vi lättade på lasten i aktern, tog bort fotogenfaten från bakrummet för att komma åt propelleraxeln. Sprinten

som gick genom propeller och axel var svår att få ur i kylan. Vi arbetade med bara händer och med uppkavlade armar. På eftermiddagen hade vi äntligen lyckats byta propeller och stuvat tillbaka allt på rätt plats igen. Isen var redan så hård att man kunde gå på den

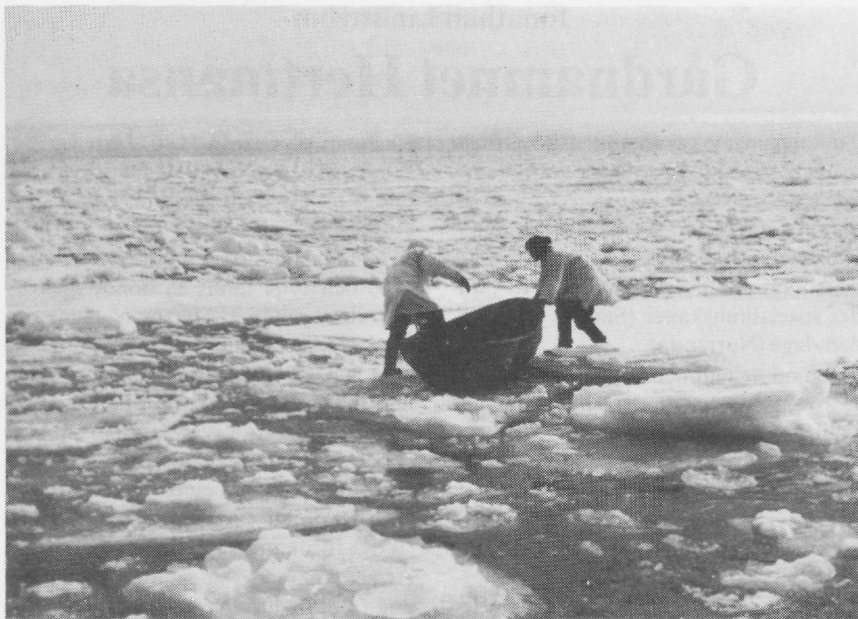
och vi försökte köra med 1—2 knops fart mot Kvarken, men förstod att det var omöjligt att nå Norra Kvarken med sydlig kurs och hamna mitt i Bottenviken, så vi ändrade kursen mot väst. På kvällen stannade vi motorn. Under sydväst såg vi då Ratans fyr, och här blev vi då fastfrusna i isen under fem veckor. Senare fick vi höra att femtiotalet båtar varit fastfrusna under denna tid, alla norr om oss, så vi såg inte skymten av någon annan båt. Av dessa hade tre båtar skruvats sönder av ismassorna. Temperaturen låg varje dag mellan -15 och -20 grader och vindarna var nordliga. Detta gjorde att isen frös på. Den hann bli 40 cm tjock på de fem veckor vi var fastfrusna, och vi fick stå ut med flera snöstormar. Det fanns inte mycket annat att fördriva tiden med än att spela kort från morgon till kväll. Isen var nu täckt med 20—30 cm snö och vindarna var fortfarande nordliga och nordostliga så vi började närma oss Holmögadd utanför Umeå och på finska sidan Vallsöarna. Då började vi lätta på lasten, bränslefaten lastades av på isen eftersom vi förstod att det skulle bli isskruvning.

Nästa morgon när vi vaknade upp var det nordlig snöstorm. Nu fick vi kontakt med säl igen och sköt tio stycken. Tiden räckte dock inte till jakt eftersom två man hela tiden måste passa båten. Den kunde ju när som helst bli till ett "dragspel". Båten knakade, isen brakade och båten vände sig med sidan mot isen. Ibland gick isen under fören, ibland under aktern. Isen drev med två knops fart och vi drev genom Kvarken på ca tolv timmar. Spanten rördes flera centimeter och flera bord brast så man fick laga med plåt och spik. Vi drev alltså genom Norra Kvarken (på svenska sidan) två sjömil, och vi var då nära Bottenhavet och öppet vatten. Natten tillbringade vi vid Holmögadd.

På morgonen gick vi ut för att jaga säl, men det var redan så sent på våren att kutarna var stora och skinnen inte längre mycket värda. Plötsligt började båten läcka så mycket att man inte hann länsa och vi var tvungna att ta oss till Högbonden, sydväst om Holmögadd, och försöka lappa den utvändigt. De trasiga borden hade börjat läcka i öppet vatten. Med hjälp av taljor kunde vi dra upp aktern så mycket att vi kunde sova i båten under natten. På Högbonden hittade vi också ett fotogenfat på 100—150 liter med bensen som under höststormarna drivit upp på berget.

Från Högbonden fortsatte färden mot Norrskär, denna annandag påsk i mit-

Leo och Verner ute med ekan. Denna tur gav 32 sälar.

ten på april och sedan till Norra Vallgrund utanför Vasa där vi väntade in de finska säljaksbåtarna. Där fick vi veta att flera finska båtar hade fått bra fångst. Det var den sortens stora segelbåtar på tio meter som man brukar dra fram på isen. Båtarna var ca fyra meter

bredda och saknade helt motorer. Med en last på fyra ton orkar man dock inte dra dem utan får vänta tills det blir öppet vatten att segla hem på. För oss var det bara att vänta tills de kom hem för vi skulle ju köpa skinn. Vi köpte bara de vita skinnen från kutarna, inga skinn

från gamla gråsälar och vikarsälar. Holmen hade flera tusen invånare. Vi besökte ett flertal av dem och blev bjudna på kaffe. Ibland for vi med passagerarbåten in till Vasa.

När sedan säljägarna kommit och vi köpt våra skinn, några hundra stycken, fortsatte vi vår hemfärd genom Åbo skärgård där träden redan grönskade. Det var ju maj och pingsten var inte långt borta. Hemma på Nargö var det nästan sommar och vi kom sist av sälbåtarna denna gång.

Dagen efter hemkomsten åkte vi till Tallinn för att sälja skinn och späck. Vi hade avtalat möte med uppköpare som köpte våra skinn och vårt späck. Rein var nöjd med sina prover, han hade fått vad han ville ha. Han kom sedan och hälsade på oss på Nargö flera gånger efter resan. När vi gick på stadsgatorna tittade folk på oss, bruna som vi var i ansiktet efter några månader på vår-isarna.

På kvällen när vi kom hem, var bastun färdigladad och vi kunde tvätta av oss flera veckors smuts och ta oss en rejäl kaffekask. Först efter några veckors vila blev det dags att börja tänka på fisket igen.

Insänt av Seija Luther

Harald Luther

Tro och gissningar — en fallgrop

Ett läsarbrev

Jag vill med detta läsarbrev här nedan både kommentera och även i viss mån kritisera den i föregående nummer av "Kustbon" (dec -87) publicerade artikeln "De första nybyggarna på Nargö efter Stora Ofreden". Den mycket intressanta berättelsen är författad av en f d nargöbo konstnären Erik Schmidt. I sin berättelse skildrar han bl a en resa som han på våren 1987 gjorde till Tallinn, hur han där helt oväntat möttes av ett par därstädes boende f d nargöbor och hur han sedan hemma hos en av dem fick syn på ett "verkligt fynd". "Fyndet" bestod av gamla intressanta kartor, fotografier samt kopior av värdefulla urkunder, däribland ett 7-sidigt folkräkningsprotokoll från 1700-talet rörande Nargö. En av dessa nyförvärvade vänner, han som var i besittning av det synnerligen värdefulla materialet, översände senare kopior av det väsentligaste till Erik Schmidt.

"Detta var rena dynamiten", utropar Schmidt.

Innehållet i folkräkningsprotokollen

består av en mängd olika namn, årtal och uppgifter. Schmidt låter inte det erhållna materialet bli liggande i skrivbordslådan utan ger sig med stor iver och energi in i ett komplicerat pussel för att förbättra och komplettera de i protokollen förekommande nargösläkternas stamtavlor.

Den första personen han stöter på är en gammal gubbe som heter Martin Luther. Men det är inte lätt att identifiera honom, protokollet talar nämligen inte om var och när han är född och inte heller vad hans föräldrar hette. Och enligt Schmidts egen berättelse så blev det hela ännu mer krångligt och komplicerat. Han funderar hit och han funderar dit innan han till slut tror sig ha hittat en lösning.

Han låter gubben Martin bli en fosterson till en Luther som heter Kristoffer i förnamn. Denne Kristoffer Luther hade tillsammans med hustru Valborg Markusdotter, barn och följeslagare 1732 rymt från Kyrkslätt i Finland till Estland.

På grund av att jag inte kan godtaga en del av Erik Schmidts sk "lösningar", tog jag kontakt med en professionell släktforskare. Jag skickade ett brev tillsammans med ett exemplar av "Kustbon" med Erik Schmidts berättelse till den även i Sverige kände finländske genealogen Georg Luther i Helsingfors.

Svarsbrevet behövde jag inte vänta länge på, det kom redan efter ett par veckor. Georg Luther inleder sitt svar med att tacka mig, som han skriver, för det mycket intressanta numret av "Kustbon" med Erik Schmidts uppsats. Han säger också i sitt brev att "de gamla protokoll som Schmidt har fått från Estland, förefaller så intressanta och värdefulla, att de kunde förtjäna att bli tryckta. Om Schmidt kan ställa de papper han har till förfogande, så kunde väl en estlandssvensk organisation be Kungl Gustav Adolfs Akademin bekosta en utgivning liksom den bekostade prof Wiselgrens bok och text boken "Gammalsvenskydokument"

(Skrifter utg av KGAA 31, tryckt 1958)".

Vidare upplyser han mig om, jag citerar: "Det jag kan säga som kommentar till Schmidts uppgifter är att åldersuppgifter i listor från 1700-talet inte bör uppfattas som exakta. På den tiden höll man inte alls lika noga som nu reda på födelsetid och ålder. Wieselgren säger också på sidan 27 (i sin bok, min anm) att kyrkböckerna var minst sagt bristfälligt förda. Om den äldsta Martin 1795 sägs ha varit 80 år, så kan hans verkliga ålder alltså ha varit många år högre eller lägre. Jag förstår inte Schmidts uppgift att han var 95 vid sin död (1796, alltså ett år efter att han var 80?). Stora felmarginaler i den tidens åldersuppgifter var som sagt inte sällsynta och en som sägs vara 80 kunde i själva verket vara över 90 eller kring 70. Om Martin i själva verket var född 1725 så kan han vara äldre bror till Hans och Christopher, född före upprättandet av den äldsta kyrkboken i Kyrkslätt, som nu finns i behåll. Den börjar 1726".

När Georg Luther säger sig inte förstå Schmidts uppgift, då, förmodar jag, menar han det, att prof Per Wieselgren i sin bok "Ortnamn och bebyggelse i Estlands forna hittillsvarande svensksbygder. Ostharrien med Nargö" skriver, att "Den i EVKkA nämnda Martin Luther begrovs 1796". Wieselgren säger samtidigt också att den nämnde Martin synes ha haft en son med samma namn, som blev bryggare.

Av Georg Luthers resonemang enligt ovan kan man dra en sådan slutsats att Martin Luther teoretiskt sett kunde ha varit en son till Kristoffer Luther, eller kunde ha varit hans bror, fast det sistnämnda tror Georg Luther dock inte på. Läser man Erik Schmidts berättelse noga, förstår man att även han har haft tanken på Martin som en son eller bror till Kristoffer, men, säger han, i så fall hade även Martin stått upptagen i Kyrkslätt kyrkböcker. Om nu Schmidt hade känt till att den äldsta kyrkboken i Kyrkslätt, som finns i behåll, börjar 1726 och att åldersuppgifter i listor från 1700-talet inte bör uppfattas som exakta, då kanske denne Martin Luther hade sluppit stoltsera i hans uppsats som Kristoffer Luthers fosterson och dräng.

Enligt prof Wieselgrens ortnamnsstudie bekräftar suppliker i EVKkA att 1756 en Hans och en Martin Luther samt Hans Luthers sväger Heinrich Holm var nybyggare på Nargö. Erik Schmidt vill göra gällande att denna ut-

Jonathan Lindström

Gårdnamnet Hertmansa

Tolkningen av gårdnamnen på Ormsö brukar inte bjuda på några svårigheter, då de i regel består av genitivformen av namnet på någon av gårdens innehavare (Mikasa, Simasa, Andorsa). Gårdens namn kan också syfta på en bondes specialkunskaper (Smesa) eller gårdens läge (Norrenda).

Ibland är namnet så gammalt och av så ovanligt slag att dess betydelse har fallit i glömska. Det kan då vara svårt att utan äldre skriftliga källor tolka det säkert. Ett exempel på detta är gårdnamnet Hertmansa som tycks ha förekommit endast på Ormsö. På 1900-talet fanns en gård med detta namn i Saxby, en annan i Norrby och en tredje efter Norrbys mönster i det sent grundade Hosby.

Per Wieselgren återger i sin bok om Ormsö ortnamn en tradition rörande saxbygården, som ursprungligen skall ha kallats Hetmans: "Orsaken här till var den, att sonen till ställets tidigare brukare, sedan fadern tvångsutskrivet till rysk militärtjänst — den varade i 25 år — kvarstannat i Ryssland, återvänt hem och köpt gården tillbaka. Han hade imponerat på byborna med välstånd och myndiga later, så att de på skämt förlänat honom den fina ukrainska militärtiteln." Formen "Hetman" betecknar Wieselgren som en trolig folketymologisk ombildning, eftersom namnet Hertman finns belagt redan 1690 på Ormsö, långt före den ryska tiden. I stället ansluter sig Wieselgren till den åsikt som de flesta tillfrågade ormsöborna hade om namnets betydelse: en bonde eller bondegård i hjärtat av byn, dvs Hjærtman eller Hjærtmans.

Några uppgifter från den svenska tiden gör emellertid en annan tolkning av namnet troligare. Som nämnts fanns en

Hertman på Ormsö 1690. Han var bosatt i Kärrslätt, men något gårdnamn bildat på det namnet fanns inte i byn, åtminstone inte under senare tid. Intressantare är att det åtminstone åren 1703 och 1704 fanns en bonde i Saxby som bar namnet Hartman Hansson. Med största sannolikhet är det denne som har givit namn åt gården Hertmansa i samma by. (Uppgifter från Norrby finns från svenska tidens senare del endast från 1688. Då var ingen Hartman gårdsinnehavare.) Hartman eller Hertman var av allt att döma ett riktigt förnamn givet vid dopet och inte ett senkommet "smeknamn". Ännu i dag förekommer namnet i tyskspråkiga länder, vanligen stavat Hartmann (förleden har betydelsen stark/fast, efterleden man/människa).

Detta bland svenskar ovanliga namn bör ha kommit i bruk på Ormsö vid tiden för Hartmans och Hertmans dop. Hartman Hansson i Saxby var sannolikt son till en Hans Eriksson som var bonde i samma by 1691. Denne Hans hade ingen vuxen son 1675 men däremot en 1691, det vill säga Hartman, som därmed kan antas ha fötts och döpts under 1600-talets tredje fjärdedel. Ingenting talar emot att Kärrslätt-Hertman var ungefär jämnårig med Hartman i Saxby. Säkert är i alla fall att han var född före 1675, eftersom han var gift 1690. Namnet Hartman kan därför tänkas ha införts till Ormsö någon gång mellan 1650 och 1675. Under en del av denna period fanns verkligen en person på ön som kunde ge upphov till namnbruket. Han var en tid innehavare av Söderbyggodset.

Godset, som under svenska tiden hade varierande omfattning, uppstod när Clas Kursell "Enn Rittere under Engelbrecht von Tiesenhusen Fahne"

sågo i EVKkA bestyrker hans teori att Martin Luther är Kristoffer Luthers fosterson. Schmidt säger: "Detta bestyrkes också av att Heinrich Holm anges såsom sväger till Hans Luther, men inte till den i sammanhanget omnämnde Martin. Heinrichs hustru är med andra ord syster till Hans, men inte till Martin, som endast var fosterbarn", men med det sagda bestyrkes faktiskt ingenting. Det är inte bevisat att Heinrich Holms hustru var Hans Luthers syster; Hans kunde ju lika väl ha varit gift med Heinrichs syster.

Slutligen en kommentar till oeconomie camrier Hoepplers anteckning anno 1795. Ingen vet med säkerhet i dag vad Hoeppler menade med sin finstilta notering, men Erik Schmidts översättning "deras fosterföräldrar kom från Finland" skulle på dagens tyska inte uttryckas så som det står i oeconomie camrierens anteckning.

Jag avslutar mitt brev med att citera Georg Luther än en gång. Han säger: "Men kom ihåg att tro och gissningar varken hos andra eller mig är säkra och bevisad sanning."

Årsberättelse

över verksamheten inom Kulturföreningen Svenska Odlingens Vänner (SOV) under år 1987.
Per den 31 december 1987 hade föreningen 883 medlemmar, som erlagt sin medlemsavgift.
Därtill kommer följande hedersmedlemmar:

Andreas Stahl	(1949)
Alexander Samberg (avled 20/11 -87)	(1955)
Viktor Aman	(1982)
Maria Broman	(1982)
Edvin Lagman	(1982)
Hugo Mickelin	(1982)
Elmar Nyman	(1982)
Inga Bergholtz	(1985)

Styrelsen

Styrelsen har under året haft följande sammansättning:

		Vald t o m årsmötet
Ordförande	Thomas Lorentz	1988
Vice ordförande	Manfred Hamberg	1988
Kassör	Bertil Westerman	1989
Sekreterare	Sven Salin	1990
Sammanställande i arkivgruppen	Algot Brun	1989
Sammanställande i bygderådet	Tomas Dreijer	1990
Sammanställande i org grupp	Inger Nemeth	1988

Dessutom har styrelsen till sig adjungerat Agnes Callenmark, Jörgen Hedman, Arnold Lindgren och Alexander Zeisig.

Styrelsen har under året hållit tio protokollförda sammanträden jämte en sedvanlig funktionärsträff i december. Föreningens övriga grupper Arkiv, Bygderåd och Redaktion har dessutom haft egna sammanträden.

Revisorer

Föreningens revisorer har varit John Engdahl och Ingrid Zeisig-Hellman med Lars Sarberg som suppleant.

Valberedning

Valberedningen har bestått av Johannes Hammerman (sammanställande), Ingrid Karlsson och Einar Vesterby.

Arkivgruppen

Ledamöter i Arkivgruppen har varit Ingeborg Andersen, Maria Broman, Hjalmar Hallman (t o m 1:a halvåret), Fredrik Melin (fr o m 2:a halvåret), Ingeborg Opstad, Hans Selin och Maria Wallin. Beträffande gruppens arbete hänvisas till efterföljande verksamhetsberättelse.

Bygderåd

Bygderådets representanter för de olika orterna har varit:

Korkis och Vippal	Alexander Samberg och Alfred Nordström
Nargö och Reval	Edith Svensson
Nuckö	Linda Aman och Johannes Bombas
Ormsö	Johan Engdahl och Johan Landman
Rickul	Hjalmar Stenberg
Runö	Tomas Dreijer
Rågöarna	Ingeborg Andersen och Sigrid Öström
För estl sv i Eskilstuna	Valdemar Söderlund

I övrigt hänvisas till separat verksamhetsrapport.

Föreningens tidskrift Kustbon

Tidskriften utkom under året med sedvanliga fyra nummer och fullbordade därmed sin 44:e årgång i Sverige. Edvin Lagman har varit redaktör och Hugo Mickelin redaktionssekreterare.

Antalet prenumeranter per den 31 december 1987 var 1 438.

SOV:s och Kustbons expedition

Under hela året har Eugenie Silberberg arbetat på expeditionen 16 timmar per vecka. I likhet med föregående år har viss mer symbolisk ersättning utgått och arbetet har därmed behållit sin ideella karaktär.

På expeditionen har därjämte hela året och på trekvartsbasis Anneli Jonasson arbetat. Föreningen har i bidrag från AMS erhållit 90 % av hennes lön och sociala kostnader.

Föreningens ekonomi

Den ekonomiska ställningen framgår av följande utdrag ur räkenskaperna:

Vinst- och förlusträkning 1987:

Löner (egen andel)	32.403:—	Medlemsavgifter	221.873:55
Omkostnader	223.586:81	Finansiella intäkter	39.753:42
Årets resultat	5.637:16		
Summa	261.626:97		261.626:97

Sammandrag av arkivgruppens verksamhet år 1987

Arkivgruppen har haft sex protokollförda arkivträffar och dessutom många arbetsdagar och kvällar.

- Ett bibliotek har iordningställt till den 15 februari. Mycket arbete har utträttats för att iordningställa biblioteket.
- En begagnad filmprojektor har köpts för att köra alla 16 mm-filmer som vi har i SOV:s arkiv.
- Det pågår ett stort arbete att upprätta kartotek över textilierna samt att beskriva varje textilföremål på korten. Dessutom har det tillkommit 15 olika textilier som tidigare har tillverkats i svenskbygden i Estland.
- Arbetet med bygdeföremålen, att upprätta kartotek och beskriva dessa på korten pågår med hög intensitet. Mycket arbete har lagts ned.
- Regler för utlåning av videokameran har utarbetats och upprättats.
- Arbetet pågår för att utreda hur många exemplar av Kustbon det saknas under åren 1918—43 i SOV:s arkiv och vad det kostar att komplettera med dessa.
- Skära, lie, ärv, slaga och räfsa har monterats på väggen i SOV:s lokal.
- Mörr/mjärke är uppmonterad på stora monterns tak, och det ser trevligt ut.
- Ett trevligt och ändamålsenligt "låd-fack" har iordningställt för att ställa ut de stora förstoringarna.
- Detaljarbete pågår hur vi skall ställa ut resten av förstoringarna.
- Arkivgruppen har även beställt en kvern i miniatyr, liknande den vi hade tidigare i SOV-lokalen.

Algot Brun

Bygderådets verksamhet under 1987

Bygderådet har samlats två gånger under året. Medlemmar har även haft telefonkontakt med varandra angående verksamheten och samlats för att diskutera arbetsutföranden.

Materialet med diabilder och kontaktkopior med förklarande text är färdigt och inlämnat till SOV om de flesta bygderna, Ormsö, Rågöarna, Runö och Nargö/Reval. Vippal/Korkis-materialet bör ytterligare bearbetas, tillsammans med personer från dessa bygder. Rickul- och Nuckö-materialet är enl uppgift ej färdigt.

(Forts nästa sida)

Balansräkning den 31 december 1987:

Tillgångar		Skulder	
Kassa	1.000:—	Fond för Tibergs Ordbok	9.475:—
Bank	300.052:01	Kortfrist skulder	29.197:—
Obligationer	70.000:—	Fonder o eget kapital:	
Andelar i obl fond	100.000:—	H o L Pöhls Minnesfond	80.000:—
Kortfrt tillgångar	16.470:—	D:o avkastning	181:95
Inventarier	1:—	Insamlade medel	241.639:60
		Bokens reservfond	121.392:30
		Årets resultat	5.637:16
Summa	487.523:01		487.523:01

(Bygderådets verksamhet. Forts.)

Diabilder och kontaktkopior skall kontrolleras och avprickas mot negativen, som nu finns i pärmar inlämnade till SOV. Ett utmärkt utfört arbete av fotografen och sammanställaren av negativmaterialet.

Sammanställandet av Birkas-materialet håller på att slutföras. Arbetet bör bli färdigt under 1988.

Bygderådets huvuduppgift har varit att utföra: personförteckningen på gårdarna i svenskbygden och förklaringar betr negativ, diabilder, kontaktkopior m m. Detta arbete anses nu vara färdigt.

I fortsättningen skall Bygderådet fortsätta i "mindre skala" med att samla material och uppgifter för att bevara den estlandssvenska kulturen.

Stockholm den 29 januari 1988

Tomas Dreijer

Arrangemang under året

- Föreningens årsmöte hölls den 25 april i Eesti Maja, Stockholm. Som inledning spelades låtar från Gammalsvenskby och Sörmland av Södertäljespelmännen Stig Norrman och Torsten Åhbeck. Vidare bjöds det på estniskspråkig kvartettsång, varefter Jörgen Hedman kåserade om aktuell estlandssvensk forskning.
- Årets hembygdsdag firades i SL-restaurangen, Stockholm, den 22 augusti. Det estlandssvenska kulturstipendiet för året överlämnades till Herbert Lagman, som i samband därmed höll ett föredrag om grannspråkslån i de estlandssvenska dialekterna.
- Föreningens sedvanliga höstfest arrangerades i SLK-restaurangen den 21 november.
- Hembygdskväll för de återstående orterna Korkis och Vippal anordnades i Eesti Maja den 11 april. Huvudansvariga för presentationen av orterna var Rita Norrman, Vippal och Lembit Pella, Korkis. Jörgen Hedman berättade ur bygdernas historia och för musiken svarade Manfred Strickman och Osvald Pölluaed, dragspelare från Korkis resp Vippal.
- Estlandssvensk kyrkodag firades i Immanuelskyrkan, Stockholm, den 7 november. Predikan hölls av Paul Enlund och som textläsare medverkade Eugenie Silberberg och Manfred Hamberg. Familjen Lorentz (Brigitta, Lena och Thomas) svarade för sången och pianomusiken. Kyrkans organist Gunno Södersten stod för orgelmusiken.
- Damernas hemslöjdsträffar på Vikingagatan har fortsatt under vår- och höstterminen.

Hans och Lydia Pöhls Minnesfond

Fondens kapital, som förvaltas av SOV, framgår av balansräkningen. Årets kulturstipendium uppgick till 6 000 kr, fördelat på 2 000 kr från vardera H och L Pöhls Minnesfond, Estlandsutskottet av Riksföreningen Sverigekontakt och SOV. Därutöver har från fonden ett antal arbetsstipendier utdelats.

Övrigt

I början av året har med bidrag från Estlandsutskottet och H och L Pöhls Minnesfond en videokamera inköpts till föreningen. Ett antal reportage har under året kunnat göras, varav ett på bygdemål.

Under hösten har styrelsen i Kustbon publicerat ett upprop om insamling av medel till kopiering av Nils Tibergs ej utgivna estlandssvenska ordbok.

Estlandssvenskarnas sänghäfte "Du sköna sång" som varit slutsåld en tid har under hösten nytryckts i samma utförande.

Styrelsen har under året beslutat att i serien "En bok om Estlands svenskar" som nummer 3 B utge en bok med berättelser på de olika estlandssvenska dialekterna. Till boken, som också skall innehålla en rikssvensk version av varje berättelse, pågår materialinsamling för fullt.

Vid föreningen Svenskbybornas årssammankomst den 1 augusti i Roma på Gotland representerades SOV av Thomas Lorentz. Algot Brun har representerat SOV vid en del av ungdomsföreningen SONG:s sammankomster.

Föreningens referens- och länebibliotek har färdigställts under våren och står nu till medlemmarnas och andra intresserades förfogande.

Styrelsen vill till sist rikta ett varmt tack till alla som velat gynna föreningen och dess huvuduppgift att samla och värda material om estlandssvenskarna samt till alla som visat intresse för vår gemenskap, bevisat våra sammankomster ochh prenumererat på Kustbon. Vi vill särskilt tacka alla dem som stött föreningens verksamhet med penningbelopp, andra gåvor och praktiskt arbete.

Stockholm den 25 februari 1988

Thomas Lorentz

Algot Brun
Tomas Dreijer
Manfred Hamberg

Inger Nemeth
Sven Salin
Bertil Westerman

år 1604 förlänades Söderby till underhåll. Ännu 1628 hade han kvar sin förläning, men 1636 stod "Salighe Kursell" efterleverska som innehavare, liksom 1648.

Vid okänd tidpunkt gifte änkan om sig med en Hartman Webers. Denne omnämns första gången i samband med en rättegång mot ormsöborna i juni 1654. Det är väl troligt att giftermålet då redan ägt rum. Med säkerhet skedde det i alla fall senast 1660, då paret skänkt en predikstol till Ormsö kyrka. En inskriftstavla uppger både om Hartman Webers' bakgrund och änkan Kursells förnamn: "Woledler, Gestrenger undt mannhafter Herr Hartmann Webers, erbesessen auf Masern undt seine liebe Hausfrun die wohledhe viel ehr- undt tugend-Sahme Fraun Catarina von Kurseln . . ." Gamla fru Kursell avled den femte mars 1666. Ett par år senare var det Hartman Webers' tur. Den 28 februari 1668 tog "die Schwarzgelbe Sucht" hans liv.

Uppenbarligen har ett antal ormsöpojkar efter 1600-talets mitt döpts till Hartman efter Hartman Webers, som bör ha varit en respekterad man på ön. Åtminstone ett par av dessa pojkar har i sin tur givit namn åt gårdar, en i Saxby och en i Norrby. Troligen har Hartman rätt snart kommit ur bruk som förnamn, eftersom gårdnamnets ursprung sannolikt redan under 1800-talet hade fallit i glömska. Därefter har böndernas egna tolkningar, som Hertman och Hjärtman, uppkommit.

LITTERATUR OCH KÄLLOR:

Karling, Sten: Vormsö kyrka, Hapsal 1937.
Seibicke, Wilfrid: Vornamen, Wiesbaden 1977.
Wieselgren, Per: Ormsö ortnamn och bebyggelsehistoria, Lund 1962.

LUNDS UNIVERSITETSBIBLIOTEK

De la Gardieska samlingen
Topographica: Balticum
vol 11, Kommissionen 1648

RIKSARKIVET

Baltiska fogderäkenskaper
F376 Vackeboken 1628

De la Gardieska samlingen
E1437 Överförvaltaren Herzogs brev 6
mars 1666 och 4 mars 1668
E1750 Inventarium 1675

Estländska generalguvernementets arkiv
(del 3 Ekonomiståthållarens protokoll)
vol 19, Inventarium 1704

Livonica II

695 Protokoll rörande strandrätten 1654
Reduktionskommissionens i Estland arkiv
DIII:10, Inkquisitioner över kronogods
1686—1689, Wiek C, Ormsö 1688
Östersjöprovinsernas räkenskaper, Estland.
Prästernas lantrullor 1637 (1636)

"Om den estlandssvenska folkmusiken"

En kommentar till artikel i Kustbon 4/87

Estlandssvenskarnas folkliga musiktraditioner är ett spännande och mångfacetterat område att ta del av för den som har intressen åt det musikanthropologiska hållet. Efter att i tio-talet år ha sysslat med dokumentation av den musik som lever bland de olika estlandssvenska grupperna här i Sverige, har jag kommit i kontakt med åtskilliga intressanta traditionsbärare som kunnat berätta om musiklivet, sjunga eller spela vad man kommit ihåg hemifrån. Samtidigt med mina studier i musikvetenskap, har jag bedrivit detta som ett särskilt forskningsprojekt i samarbete med Svenskt visarkiv, Stockholm.

En hel del har skrivits om "folkmusiken" bland estlandssvenskarna. Speciellt flitig har den finlandssvenske musikforskaren och folkloristen Otto Andersson varit. Ett ca sex veckor långt besök i några av de estlandssvenska bygderna runt årsskiftet 1903—04 hade lämnat ett outplånligt intryck, och i åtskilliga uppsatser och artiklar skulle Otto Andersson komma att återvända till de märkliga musikinstrument och den musik han kom att möta hos svenskarna i Estland. "Stråkarharpan" — talharpan — ägnades en hel doktorsavhandling 1923.

Otto Andersson citeras ofta bland dem som ägnar estlandssvenskarnas musiktraditioner sitt intresse. Det är inte att förundras över, då den nämnde forskaren är relativt ensam om att ha behandlat just musiken i sig. Och utan tvekan hör han till våra mest betydande forskare och insamlare av folkliga musiktraditioner i Norden. Otto Andersson företräder dock en forskningstradition, vars uppfattningar om arkaiska drag i viss folklig musik ofta bygger på spekulationer och historiska tillbakablickar, där man inte alltid varit så noga med att empiriskt belägga sina forskningsrön.

Då den nämnda artikeln i förra numret av Kustbon uppenbart bygger på uppgifter hämtade ur Otto Anderssons många arbeten, kommer många av forskarens missuppfattningar att upprepas. I korthet skall jag ta upp några av de mest påfallande exemplen på oklara historiska samband som här framförs som entydiga, liksom på vissa felaktigheter som framförs i artikeln.

Den inledningsvis berörda uppfattningen om estlandssvenskarnas isoleering från omgivande kulturer kan inte utan vidare föras över på musikens område. Det finns t ex åtskilliga samband mellan Rågöarnas bröllopsrepertoar och melodier som tecknats upp i Vippal på fastlandet bland den estnisk-språkiga befolkningen. Överlag kan man, om man studerar estniska uppteckningar, finna en hel del varianter av melodier som stått att finna bland svenskarna i de olika kustbygderna.

Visst är mycket av den musik som tecknats upp bland estlandssvenskarna av mycket hög ålder, men påståendet att "den formella uppbyggnaden är tidig medeltid" är väl djärvt! Anledningen är helt enkelt den, att vi inte har några belägg för folklig musik från "tidig medeltid".

Spåren tillbaka leder dock långt nog. I 1500—1600-talens lut- och klavertabulaturer kan man faktiskt finna melodier som både melodiskt och formbyggnadsmässigt mycket liknar de ceremonibundna låtar som förekommer i främst Otto Anderssons uppteckningar. Repertoaren skulle med andra ord kunna ha sitt ursprung i en borgerlig dansrepertoar, som kan ha förts runt i Östersjöområdet, hos ester och estlandssvenskar kanske via herrgårdarna, och av olika anledningar kommit att bli kvar, möjligen i samband med just de obligatoriska ceremonierna vid brölloppen.

I samband med att "den estlandssvenska säckpipan" nämns, bör man nog för ordningens skull även observera att just den typ av instrumentet som beskrivs i artikeln förekommit bland esterna, och i betydligt senare tradition än hos rågöborna. Den siste estnische säckpipspelmannen med nedärvd tradition, på Dagö, avled så sent som 1970! På 1930-talet gjordes inspelningar med estniska säckpipspelmän i tre olika provinser. Rågöbornas siste traditionsbärare gick ur tiden 1927, och med honom öarnas säckpipstradition. Åtskilliga säckpipmelodier kom dock att leva vidare, men på ett annat musikinstrument: diatoniskt dragspel, som får anses ha varit det klar dominerande tonverkytet på Rågöarna såväl som i många andra estlandssvenska (och est-

niska) provinser åtminstone från det tidiga 1900-talet. Russwurm uppger, att handklaveren — "Harmonika" eller "beöl'e-späl'e" — fanns med i bilden på Ormsö och i Nuckö redan vid mitten av 1800-talet. Många av de "ursprungsmelodier" för talharpan, som det uttrycks i artikeln, kan alltså mycket väl ha framförts även på bälgspel för mycket länge sedan. Och varför inte på säckpipa, ett instrument som åtminstone enligt sägnen om Bussby-bröllopet förekommit även på Ormsö?

Slutklämmen om den "relativt orörda" estlandssvenska musiken är värd en kommentar. Som läsaren noterat, försåg jag i inledningen ordet "folk-musik" med citationstecken. Det är en ofta upprepade uppfattning, att det bland bondebefolkningen förr i tiden levat kvar en sorts musik, som varit en kvarleva från det förgångna, något ur folksjälen diktat, som funnits kvar orört och vårdat. Synsättet härrör från romantikens 1800-tal, men har visat sig fortleva vidare en bra bit in på 1900-talet, ja ända in i våra dagar. Den nämnda musiken, "folkmusiken", det äldsta repertoarskiktet har därvid ansetts vara det enda värt att teckna upp och att spara för eftervärlden. Musikforskningen från och med en bit in på 1900-talet, som varit betydligt mer empiriskt inriktad, har dock alltmer kommit att ändra denna inställning. Numera ses varje folklig musiktradition som en ständigt pågående process, där man hela tiden bearbetar nya intryck. En tradition är således minst av allt statisk, den förnyar sig själv både inifrån som genom påverkan utifrån. På samma sätt måste vi betrakta även de många estlandssvenska bygdernas musiktraditioner.

En sista kommentar angående folkvisan, som denna kommenteras i artikeln. Det är en aning orättvist att bara tillerkänna estlandssvenskarna viskategorierna "dansvisa-ceremoniell dans" och "klagovisor" utan att nämna något om den skatt av folklig vissång som förts vidare hit till Sverige genom de handskrivna visböckerna. I dessa finns ett brett urval av kärleksvisor, sjömansvisor, andlig repertoar (alltså inte bara koraler) och en hel del modern estnisk repertoar från kabaréer och film. Det finns visor som kan spåras ända tillbaka till 1700-talets slut, en stor del härrör från förra eller senare hälften av 1800-talet. De har alltså kommit att leva kvar ända in i våra dagar, och många gånger är melodierna till dessa estlandssvenska varianter av visorna helt andra än de som kommit till an-

Rågöbornas luciafest

Ragnar Rosenborg lagar nät och Karin Espling Eriksson knyplplar. Hängande på väggarna "bröllops-gräner".

Foto: Hjalmar Stahl

Lördagen den 28 november 1987 firade rågöborna sin sedvanliga luciafest i Medborgarhuset Fyren, Kärrtorp. Omkring 180 personer, barn, unga och gamla hade troget mött upp. De flesta var rågöbor. Ett 50-tal personer från andra svenskorter hade också infunnit sig. Det har varit tradition att gå på rågöbornas luciafest. I dag skulle särskilda festligheter äga rum. Rågöbornas danslag skulle, med inslag, visa hur de gamla Katarina- och S:t Märten-festligheterna firades på Rågöarna.

Det börjar med luciatåg, då Lucia, tärnor och stjärngossar tågar in, sjungande de vackra luciasångerna. På scenen fortsätter sången. Fotografernas kamerablixtar lyser upp den välfyllda

lokalen. Efteråt delar tomten med sina lilltomtar ut gottpåsar till de medverkande i luciatåget, och till de allra minsta.

Upp på scenen tågar nu spelmännen och spelar rågömusik. De meddelar, att i kväll skall firas "Katermäss" som anordnades av flickorna i byn. Vid "S:t Marts" ordnade pojkarne festligheten.

Arnold Lindgren ger nu en kortfattad resumé över firandet: maltet till ölet, som skulle bryggas i Gillesgården där Katergillet firas, samlades ihop i god tid. Även matvaror och annat till festen samlades in. Flickorna som gick runt i gårdarna och bjöd till fest var klädda i färgglada dräkter. De var inledade i rangordning, som en fartygsbe-

vändning på rikssvenskt område. I sanning en tradition värd att uppmärksamma! Det gäller också i högsta grad de många folkliga musikinstrumenten. Hellre än att nämna flöjter, som finns belagda i tämligen ringa omfattning i estlandssvenskarnas folkliga musiktraditioner, borde man uppmärksamma fiolens betydelse, då den sedan mycket lång tid tillbaka varit dominerande såväl i Nuckö som på Runö. Den senare traditionen har ännu en framstående utövare här i Sverige genom Junne Öman, som en gång gått i lära hos storspelmanen Elias Schönberg. Andra musikinstrument som bör framhållas är exempelvis den med kantele-instrumen-

ten besläktade "trompan" som förekommit på Rågöarna, Odensholm och i Vippal, "simmel", ett mer utvecklat kantele-instrument, och inte minst citteror och gitarrer som ofta stod för ackompanjemanget till såväl den andliga som profana sångrepertoaren, inte sällan i de strängmusikensembler som kom i och med det sena 1800-talets väckelserörelse. Estlandssvensk folklig musiktradition inrymmer som sagt åtskilligt mer än "enkel, primitiv och orörd" musik. Det fascinerande är snarast, att här finns så mycket att välja på.

Bo Nyberg
musikvetare, Uppsala

sättning: kapten, styrman, matros, timmerman osv.

Nu befinner vi oss i en rågöstuga en blåsig höstkväll. Det gamla paret i stugan talar om Katermässfirandet. Husfar lagar nät och husmor knypplar. Plötsligt knackar någon på dörren. Kom in! ropade husfar. In kommer, med spelmannen i spetsen, ett antal utklädda flickor och några pojkar, väl maskerade. Flickorna har gran- eller enriskvistar i händerna, medan pojkarna, 4 "galfarar", har käppar. Husfar frågar: Var kommer ni ifrån? Långt bort ifrån, över havet . . . svarar kaptenen och räcker fram en skrivelse till husfar, som noga begrunder den och återlämnar den till "kaptenen". Eftersom allting anses vara i ordning börjar dansen. Först i ringen är "galfara", som dansar runt. Alla deltar sedan i dansen. Eftersom många gårdar skall besökas har ungdomarna bråttom att komma iväg. Husmor stoppar ner en del matvaror i "säckbärens" säck. Denne tackade och alla lämnade huset, för att gå till nästa gård, där samma procedur upprepas.

Nästa dag var ungdomarna tillbaka till den första gården (gillesgården), de besöke dagen innan. Mat lagades till kvällen. Ungdomar från byarna kom till festen där det spelades och dansades till långt in på natten.

Vid "Andersmäss" blir det "opadrickelse" i gillesgården. Nu samlas alla, som inbjudits av flickorna vid deras rundvandring i gårdarna, till fest. Annat folk kommer också. Viktigt är att många ungdomar kommer, och särskilt flickor.

"Kockmororna" har kokat klimpvällingen färdig. Matborden är dukade. Man äter, ölståndkorna vandrar runt

Borrbyträffen

Mycke' ljus och mycke' värme spred sig i SL-lokalen, Blåsut, söndagen den 6 dec 1987 bland de församlade 168 personerna, alla med rötter i Borrby. Då hölls nämligen den numera traditionella årliga byträffen, den tredje i ordningen.

Inbjuden gäst denna gång var Johan Landman från Fällarna. Han kom att bli den förste, som från Sverige fick resa hem till Ormsö med tillstånd av sovjetmyndigheterna.

Den 1 aug 1987 blev en historisk händelse: Johan Landman landsteg på Sviby "broa" och besökte i taxi byarna och framför allt den gamla kära kyrkogården för att nedlägga en krans på sin fars grav. Om detta unika, otroliga besök berättade han och dokumenterade sin resa med diabilder från olika platser på ön. Hans bildberättelse kompletterades med hembygdssånger, såväl gamla som många nyskrivna av Borrby-Andors-Sven Ahlström, som med känsla skildrar vår gamla hembygd, poetiskt och historiskt. Svens sånger förenade Johans nutida bilder med det som en gång var.

Från just Borrby hade Johan inga bilder, så de församlade från Borrbygårdarna, vilka för övrigt var rikt re-

bland bordsfolket. Alla är glada. Flaggan har hissats, salut skjuts. Över det stora matbordet hänger ett stort skepp med fulla segel, föreställande skeppet med vilket "Katarinorna" kom långt bort ifrån, över havet . . .

Efter maten börjar "opadrickelse", dvs utdelandet av gåvor åt "noreka" som valts ut och kläts av de yngre flickorna. Kaptenen väljer nu ut en ung

presenterade, frammanade sina egna minnesbilder genom sånger om strandängarna, betesmarkerna, hagarna och om livet i glädje och sorg. Vi var där!

Borrbyföreningens ansvariga, "Borrbyggia", hade även inför detta stormöte ordnat med lotteriet och auktion, som uppskattades mycket. Med Andors-Erik och Klås-Johannes som auktionister kom allt att få en strykande åtgång.

Tid att umgås och samtala under trivsamma former blev det i samband med förtäringen. Stämningen var så hög, att Bles-Signy-Elin, som för tredje gången

pojke, varvid de tillsammans går fram till "noreka" och lämnar sina gåvor. Sedan fortsätter de övriga av besättningen, styrmannen med sin utvalda pojke, sedan matroserna och alla andra, samt gästerna, att lämna sina gåvor. Gåvorna är klingande mynt i olika valörer.

Det spelades och dansades långt in på natten. Sedan begav sig alla hemåt, och festen var slut för denna gång.

Året därpå var det pojkarna som firade "S:t Marts".

Efter avslutat uppträdande sjöng nu 9-åriga Martina Enggrön "Mina mor, mina mor" . . . och två andra sånger, på rågödialekt. Hon "kompades" av Endel Enggrön. En fin prestation av en liten gullig flicka.

Lotter såldes, vinsterna var fina.

En enmansorkester spelade till dans.

Rågöbornas Danslag hade uppvisning.

I pausen spelade rågöspelmännen danslåtar hemifrån. Då var dansgolvet fullpackat med gladlynta danspar.

Luciafesten var en trevlig tillställning, som alla deltagare bör vara nöjda med. Vi väntar nu på nästa fest.

Flickan Martina Enggrön sjunger, ackompanjerad av Rågö-spelmän. Bredvid henne sitter hennes mor Eva.

Foto: Hjalmar Stahl

Tomas Dreijer

Hugo Mickelin

Grannland Estland

Många turister kommer och går. Den 23 aug 1986 plåtade en turist Mare — i mitten — och besökarna framför Martes-huset med blommor. "Vi har mycke blommor på gården" har Mare på kortets baksida noterat.

På Martesgården i Söderby sjunger och spelar Mare.

Svenska TV 1 visade under fyra lördagar i januari i år ett program på vardagen och en halv timme om Estland i form av samhällsreportage och film med översättningstext på svenska. Den svenska texten var som vid tidigare tillfällen översatt av Jüri Walldin. Han är son till vår skolkamrat Niina från Hapsalgymnasiet. Niina, numera prästfru Ködar, bor i Mälarhöjden. Hennes mor var född Langeberg, syster till ägaren av godset i Sinalepa, utanför Hapsal. Förmodligen var Langebergs ursprungligen svenskar.

Vi estlandssvenskar, speciellt f d ormsöbor, bör ha haft utbyte särskilt av det andra programmet i serien, nämligen lördagen den 16 januari. Då visades i slutet av programmet skolungdo-

ledde byträffen, fick svårt att åter samla alla till en gemensam fortsättning på programmet, i vilket bl a ingick överlämnandet av en ros till dagens äldsta, som denna gång liksom 1986 var samma person, nämligen Bantas mamma Maria, 89 år.

Anders Storholm avslutade Borrbystträffen med en kort betraktelse, ett ord på vägen.

Tack alla, som medverkade till att samlingen även denna gång blev så innehållsrik och fin.

S-E Ahlberg

mar från Reval/Tallinn, som fått sommarjobb på Ormsö för att bli lära sig svenska. (Av vem?)

Vi som tittade såg gamla bekanta skogsvägar. En gulmålad buss — troligen ungdomarnas transportbuss — strövade fram på de smala vägarna. Vi såg hur de unga arbetade i höbärgningen.

I slutet av filmavsnittet var ungdomarna söndagsklädda. Undertecknad fick den uppfattningen att den filmade festen ägde rum på gårdet Söderby-Norrby, då ett av Norrbys två fyrtorn sågs i bakgrunden.

Så kommer vi till Broas-Mare från Sviby (som under en sommar på trettio-talet tjänstgjorde i mitt föräldrahem Sviby-Gärdesa för att hjälpa mor, då min far och min bror var till sjöss och jag själv borta i kommunalhuset).

Är inte Maria Appelblom-Murman från Sviby-Broasa (f 9/3 1911) en estlandssvensk "ambassadör" därborta? Hon är den, som gör reklam för forna estlandssvenska seder och bruk, hemma i stugan och på gården när nyfikna turister kommer. I Kustbons årgång 1981, mars- och decembern, finner läsaren reportage om då kvarvarande estlandssvenskar i Estland. Där är Maria Murman med.

I TV-programmet var hon med den 16 januari.

Som vanligt sjöng hon och spelade cittra. Innan hon sjöng den bland oss estlandssvenskar välkända och ofta sjungna sången Du hemmets jord läste hon texten klart och tydligt på såväl estniska som svenska. Vem har översatt texten till estniska?

I slutet på trettio-talet gifte sig Broas-Mare (Appelblom) med Martes-Johan Murman i Söderby (f 6/8 1910, avled 30/12 1984). Som mobiliserad 1941 var han en av de få som från Ryssland återvände hem till Söderby. Nu kom Mares brudklädsel — ormsödräkten — att bäras av en söt flicka vid mannekänguppvisningen i det gröna.

Ovanstående foton har utlånats till Kustbon av Mares bror, Hans Appelblom, Värmdö.

Förhandsmeddelande

Sjuttioårsjubileum för gymnasiet i Hapsal firas den 4 dec 1988 i Eesti Maja, Wallingatan 34, Stockholm.

Festen är gemensam för f d estniska och svenska elever, tillsammans med familjemedlemmar och sympatisörer. Mera i nästkommande Kustbon, från oss, som jobbar med "projektet".

HM

NYHET!

Bo Nyberg

Bröllopslåtar och andra dansmelodier i originalinspelningar

På Rågöarna utanför den estniska kusten levde ända fram till andra världskrigets slutskede en helt svenskspråkig befolkning, som en gång anses ha invandrat från Sverige under medeltiden. 1944 utvandrade hela befolkningsgruppen till Sverige.

Bland rågöborna levde många ålderdomliga traditioner kvar in i modern tid. Man hade särpräglade och invecklade bröllopsceremonier till vilka obligatoriska melodier och danser hörde. Ett musikinstrument som förekom på Rågöarna in på 1900-talet var säckpipan, även om de diatoniska dragspelen redan tidigare kommit att ta över allt mer. Åtskilligt av bröllopslåtar och andra snarlika dansmelodier ur den äldre säckpipsrepertoaren kom dock att leva kvar på det nya instrumentet.

Den här kassetten innehåller en hel del annorlunda dragspelsmusik: säckpiplåtar och låtar från rågöbröllop, där det tydligt framgår vilket musikinstrument man hämtat både repertoaren och speltekniken ifrån! Här ges även prov på en nyare dansmusik som under åren funnit vägen till Rågöarna: valser, polkor och ryska dansmelodier.

Musiken framförs dels av traditionsbärare som spelat på dans och bröllop hemma på öarna — på unika privata lackskive- och bandinspelningar från 1950—60-talen, dels av en yngre generation rågöspelmän, som ännu är aktiva i kretsen kring rågöbornas danslag i Sverige.

Kassetten har i första hand producerats för försäljning inom estlandssvenskarnas föreningsliv i Sverige, men en

begränsad upplaga har framställts för övriga intresserade.

Kassetten **Rågölåtar** kan beställas från Endel Enggrön, Åmmebergsgatan 3, 124 45 Bandhagen.

Telefon 08-99 45 15, 61 45 86 (arb).

Pris: 80:— per kassett plus porto och emballage 10:—.

FOTNOT: Endel sålde dessa kassetter på Rågöbornas Luciafest den 28 nov 1987 i Kärrtorp. Tyvärr hade ett tekniskt fel uppstått vid kopieringen av kassetterna, vilket medfört att en av melodierna på sida A blev dubbelkopierad.

Den som köpte en sådan felaktig kassett och ännu inte fått den utbytt, kan kostnadsfritt erhålla ett korrekt exemplar från Endel enl adress och tel nr ovan.

HM

Utbildning

Leg tandläkaren Åke Tegelberg i Strängnäs — bördig från Rickul har den 10 december 1987 avlagt odontologie doktorsexamen vid Tandläkarhögskolan i Malmö.

Thomas Moll

född 15 sept 1955 i Löderup, jur kand, har den 10 dec 1987 blivit ledamot av Sveriges Advokatsamfund.

Han arbetar i Advokatfirman Lagerlöf — dels på huvudkontoret, Strandvägen 7 A i Stockholm, dels i bostadsorten Lund, där firman har filial.

Thomas är son till lantmästare Anders Moll, född i Sviby på Ormsö den 7 mars 1914, som omkom i en bilolycka den 26 sept 1983 i närheten av sitt hem intill Löderup i Skåne.

Birkasvännerna minns säkert den tal före Anders, glädjespridaren, som någon tid även var ordförande i skolans elevförbund. Nu har ni hans son — juristen — att vända er till i rättsliga angelägenheter.

HM

En bok om de finsk-ugriska folken och deras språk

Från förlaget Studentlitteratur, Lund, kom just i dagarna en bok med titeln "Finnougrierna och deras språk". Den har som undertitel "De finsk-ugriska folkens förflutna och nutid".

Detta är en svensk översättning — och i viss mån bearbetning — av författarens, Valev Uibopuu, 1984 på estniska utgivna arbete "Meie ja meie hõimud", som recenserades i Kustbons septembernummer 1984.

Boken ger en omfattande översikt över de finsk-ugriska folkens ursprung, historia och språk. Här skall inte lämnas en ingående granskning av arbetet, det får räcka med en hänvisning till den ovannämnda recensionen. Man vill dock gärna än en gång understryka den översiktliga framställningen och grundliga orienteringen i det vidsträckta ämnet. Det är en fängslande läsning. Författaren väjer inte för att redovisa de finskugriska stammarnas i många fall ödesdigra ställning i det inre av Ryssland.

Språkprov, uppgifter om litterär verksamhet m m ger oss en god bild av de spridda folkstammarnas kulturella situation.

Genom denna bok får vi en vid inblick i ett stort, för de flesta av oss främmande men mycket fängslande område. Den relativt lättlästa formen gör den tillgänglig även för en bredare allmänhet, även om den i första hand är avsedd för studerande i finsk-ugriska språk.

Författaren, Valev Uibopuu, är fil dr och docent, tidigare universitetslektor i finsk-ugriska språk vid Lunds universitet. Översättningen till svenska har gjorts av fil dr Herbert Lagman.

Edvin Lagman

Valev Uibopuu, *Finnougrierna och deras språk, De finsk-ugriska folkens förflutna och nutid*. 335 s, cirkapris inkl moms häft 154:—. Beställes genom bokhandeln, eller från förlaget varvid dock frakt, expeditions- och postförskottsavgift tillkommer.

Öppet Hus

Tisdagen den 19 april kl 17.00—20.00, Vikingagatan 25, Stockholm

Nu bjuder Tisdagsgruppen och SONG till Öppet Hus för att visa en del av det som skapats under tisdagskvällarna de år som kvinnor från de olika estlandssvenska bygderna träffats nere på SOV:s arkiv.

Vi kommer också att visa vad SOV har i sina textila gömmor, en hel kista full med textila alster tillverkade i Svenskestland och skänkta till föreningen av olika personer, allt finns beskrivet varifrån det kommer.

Passa också på att titta på det som finns utställt i glasmontrar i SOV:s lokal. Här finns, förutom fina estlandssvenska dräkter, allt från skuar till modellbygge av t ex bastun därhemma.

Anne-Marie Zetterberg, bördig både från Rickul och Ormsö, kommer att lära ut bandvävning både på bandvävstol och med bandgrind.

Ingeborg Andersen, som vet mycket om de estlandssvenska textilerna, finns på plats för att svara på frågor.

Vi hoppas att detta "öppet hus" skall locka nya deltagare till tisdagsgruppen, såväl gamla som unga, när den startar i höst igen.

ALLA ÄR HJÄRTLIGT VÄLKOMNA!

Tisdagsgruppen

SONG

Jag minns

Viktor Voldemar Jürgensman, som omkommit i en trafikolycka i Toronto, Kanada, enligt notis i EPL/Estniska Dagbladet i Stockholm, 20 jan 1988.

Från busshållplatsen var han på väg över gatan och blev påkörd av en bil.

Viktor J var född den 6 mars 1911 i Pasklep på Nuckö och flydde till Sverige i juli 1943. Då maken och dottern inte hade möjlighet att komma över med transporter under hösten 1943, tog Viktor saken i egna händer. Till sammans med Freiman stack de över i en motorbåt (liksom många räddare senare i samma syfte).

Jürgensman var tillbaka efter nyåret 1944 och i "lasten" fanns maken Alma, född på Dagö 1916 och dottern Helju Helga, född på Nuckö 1938. Den andra dottern Siv Olivia, föddes i Sverige 1946.

Dessutom fick Jürgensman-Freiman med i båten: tio Freiman, tre Vesterblom och en Stahlman.

Jürgensmans familj reste vidare till Kanada 1950.

När vår familj på sommaren 1950 flyttade till en annan lägenhet i Årsta, hade Jürgensmans mittemot månader innan lämnat över den lägenhet, som Viktor ett par gånger senare "hälsade

på utanför vår dörr". Vid ett besök i Sverige nämnde Viktor, att han gärna ville flytta tillbaka, men dottrarna hade förankrat sig "over there".

Den trogne Kustbon-prenumeranten skrev för två år sedan:

"Hei till Kustbon och dess medarbetare och hela förvaltarstab som personal, vill jag önska ett gott och lyckosamt nytt år 1986. Må framgången stå sig, och bakgången bli borta.

Det här är också min beställning på fortsatt prenummertjon för året 1986, och sänder härmed etthundra sv kronor om en post kostnaden överstig nämnda pris för året till utland, så får ni medela därom och det blir tillräta lagd flyg post.

Men jag har också en fråga. Vad är orsaken att mitt namn inte var med, där talas om årets åldrar? När det var 70-åringar, var jag medförd och det bekom mig några påminnelsekort från Sverige. Men nu när det talas om 75-åringar är jag inte med räknad. Är det där något personbyte eller ordning omläggning, vore bra att se det till rätta lagd i nästa Nr? Min födelsedag = 6.3. 1911. V. Jurgensman."

Detta missöde rättades till och Viktor J kom som första namn under "75 år" i Kustbons marsnummer 1986.

Anm: Årade jubilarer och andra som kan drabbas av något som inte stämmer i Kustbon — var god reagera, som Viktor J — och låt höra av er.

HM

Estlandssvensken på Hangöfronten 1941

I senaste nr av Kustbon skrev jag om den estlandssvensk, som togs tillfånga vid Hangöfronten 1941, då de finländska och svenska trupperna intog den till Sovjetunionen utarrenderade staden 1941. År 1987 utgav översten i avsked Niilo Lappalainen en stor bok om striderna på Hangö udd vid denna tid (Hankoniemi toisessa maailmansodassa/ = Hangö udd i andra världskriget). I den utförliga skildringen nämns även estlandssvensken: Endast två krigsfångar togs vid erövringen, den ene, estlandssvensken, var kommenderad på arbetsplikt i Hangö och såg vid de finländska och svenska truppers inmarsch sitt tillfälle komma (s 214). Men hans namn nämns inte. Vet någon av Kustbons läsare något om detta?

Stig Appelgren

Vid SOV:s årsmöte i Eesti Maja

lördagen den 23 april 1988 kl 14.00,

vartill kallelse utfärdades i föregående nummer av Kustbon, kommer

- Junne Öman att spela låter efter den legendariske Runö-spelmannen Ulas Lias (Elias Schönberg)
- Gustaf Buskas, föreningen Svenskbybornas ordförande, att berätta om svenskbyborna förr och nu.

Vi kommer också att sjunga en del allsånger, så tag med vår egen sångbok "Du sköna sång" (kan också köpas då, pris 35:—).

Väl mött!

Styrelsen för Svenska Odlingens Vänner

Arbetsstillfälle för estlandssvensk!

Svenska Odlingens Vänner (SOV) söker en person som vill arbeta med kontorsgöromål på expeditionen, Vikingagatan 25, Stockholm, som deltidanställd med — efter önskemål — 15—30 timmar i veckan.

Lämplig person kan vara kvinna eller man i yrkesverksam ålder (således ej pensionär), som av medicinska skäl och på läkares inrådan vill "trappa ner" (skriftligt intyg från läkare erfordras för att SOV skall kunna söka lönebidrag hos Arbetsmarknadsstyrelsen).

Ytterligare upplysningar lämnas av SOV:s styrelseordförande Thomas Lorentz, tel 08-49 33 76.

Styrelsen för Svenska Odlingens Vänner

Exilestnisk sångarfest i Stockholm

Enligt Estniska Dagbladet — EPL — kommer den XI Estniska Sångarfesten i Sverige att äga rum i Stockholm den 14 maj 1988.

Plats: Eriksdalshallen, Ringvägen 70, Stockholm.

Förarbeten för sångarfesten är i gång. Sångerna är valda, noterna tryckta och köerna övar. Söndagen den 15 maj klingar sångarfestens slutackord i Katarinakyrkan.

I år äger sångarfesten rum i anslutning till den exilestniska ungdomsgruppen OTSE:s festligheter. Läs Otse baklänges, då stavar du till ESTO. Det var efter ESTO 80 i Stockholm sommaren 1980 som ungdomsfestivalerna satte i gång.

I år blir det omfattande ungdomsarrangemang med början torsdagen den 12 maj i Eesti Maja.

HM

Estlandssvenskar i Sveriges folkmängd

Vi återger nedan uppgifter från en tidning, där Sveriges befolkningsstatistik behandlas.

”Sveriges folkmängd ökade under 1987 med 32 000 personer till totalt 8 414 000. Årets ökning är 8 000 fler än 1986 och lika stor som under uppgångsåren i mitten av 1970-talet.

Detta enligt preliminära siffror från Statistiska centralbyrån (SCB).

Antalet födda fortsätter att öka och uppgår till 104 000, en ökning med 2 000 jämfört med förra året. Senast det föddes lika många barn i Sverige var 1975.

Antalet döda var oförändrat 93 000 och födelseöverskottet blev 11 000.

Invandringen till Sverige under 1987 uppgick till 43 000 personer, en ökning med 4 000. Utvandringen däremot minskade från 26 000 till 22 000.

Norrland avfolkades mindre än förra året men i de flesta Norrlandskommuner minskar fortfarande folkmängden. Gävleborgs län redovisar den största utflyttningen med 862 personer.”

En obesvarad fråga för oss estlandssvenskar: huru många är vi med ättlingar och ingifta nu efter 45 år och längre bort i tiden? I stort sett vet vi, vilka av vår stam som slutat sin jordvandring. Då jag inför Kustbons jubileumsnummer — dec 1984 — räknade till 3 354 bortgångna, har jag därefter fått lägga till 269 — således är det bortåt 4 000 som gått bort, utom de fall jag ej har registrerat.

En utopi kanske — men ändå en angelägen vädjan från en åldrande ”folkbokförare” till våra ättlingar: rapportera ändringar i era familjeförhållanden till SOV!

Tänk så många av er annars i vårt SOV-arkiv kommer att vara registrerade som ogifta etc, då ni under åren i själva verket hunnit bli mormor, morfar, farmor, farfar och mycket mera.

Du, ättling, har ett historiskt ansvar att hjälpa till med uppgifter SOV:s register. Dina och våra rötter förblir tack-samma.

HM

Sankt Olai

— Oleviste i Reval

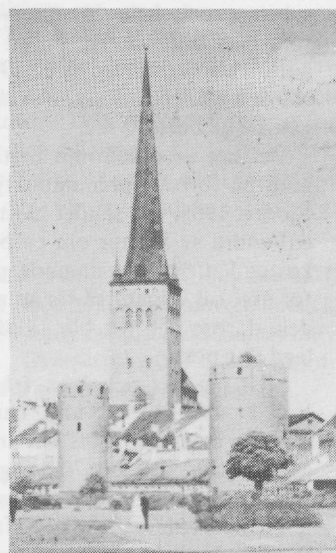
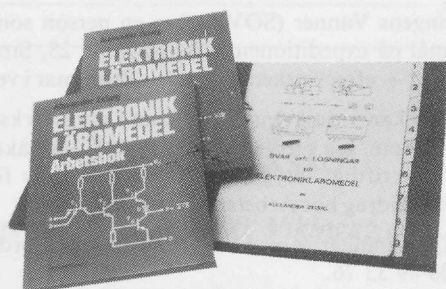

Foto: Parikas

Visst kan man lära sig att förstå elektronik. Med hjälp av vidstående läromedelspaket och läsvana kan man lära sig grunderna i elektronik, en teknik som i dag finns inom alla områden.

ELEKTRONIKLÄROMEDEL

författade av lektor **Alexander Zeisig**, består av **Faktabok** (296 sid), **Arbetsbok** (165 sid) samt **SVAR och LÖSNINGAR** (110 sid), A4-format. Ett beprövat läromedelspaket, lämpligt för gymnasie-, industri- och AMS-kurser, för självstudier i olika former samt dessutom som uppslagsbok pga ett omfattande sakregister.

Kapitelrubriker: 1. Inledning (6 sid), 2. Komponenter (44 sid), 3. Kretsteori (24 sid), 4. Fälteffekttransistorkopplingar (70 sid), 5. Bipolartransistorkopplingar med g-parametrar (28 sid), 6. Bipolartransistorkopplingar med h-parametrar (60 sid), 7. Switchar (16 sid), 8. Integrerade digitala kretsar (16 sid), 9. Operationsförstärkare (12 sid) och Sakregister (7 sid).

Faktaboken innehåller förutom text och figurer bl a lösta typexempel.

Arbetsboken innehåller testfrågor, övningsexempel med facit, och laborationsförslag.

SVAR och LÖSNINGAR innehåller svar på samtliga testfrågor och lösningar till samtliga övningsexempel i **Arbetsboken**.

Totalkostnad endast 450 kr, vilken uttages per postförskott. Ordinarie pris 695 kr. Som KUSTBON-läsare erhåller Du paketet för endast 360 kr. Förmånen gäller så långt lagret räcker, så gör beställningen snart.

Beställes hos: SCANSUM AB, Kubikenborgsvägen 12, 122 41 ENSKEDE.

Antal exemplar: st.   Var god TEXTA!

Namn: .....

Adress: .....

Postnummer: ..... Ort: .....

Gamla mått och vikter, svenska, engelska och amerikanska

I föregående Kustbon läste vi om estlandssvenska almanackor i Estland.

Enligt följande gör vi bekantskap med

- gamla svenska mått och vikter
- engelska och amerikanska mått och vikter

Inbjudan till den andra Sviby-träffen

Vi möts lördagen den 14 maj 1988 kl 14.00 i Eesti Maja, Wallingatan 34, Stockholm. Denna lördag bör vara en lämplig dag för dem som bor längre bort och kan vistas några dagar i Stockholm. Kristi Himmelfärds dag är på torsdag. Fredagen är troligtvis en "klämdag" för många tjänsteutövande.

Nöjet att få vara med kostar 85 kr. Halva priset för de unga.

Matsedel: fläskkarré, sallad, bröd-smör, lättöl/mineralvatten. Kaffe.

Adjunkt Jörgen Hedman, forskare och numera välkänt id föredragshållare i

estlandssvenska kretsar, har lovat behandla **gamla gårds- och familjenamn i Sviby**.

Vi samtalar och sjunger. Musikunderhållning av egna. De som önskar får dansa.

Svibyättlingar och andra Ormsöresenärer till Hapsal, som trampat gatorna i Sviby, är välkomna.

Under tiden har medlemmar i arbetsgruppen kontaktat sina forna grannar för registrering av deltagande. Har du inte nåtts, så ring till någon Svibybo eller till SOV:s expedition tel 08-32 48 78 senast den 2 maj 1988.

Arbetsgruppen

Gamla svenska mått och vikter

Längdmått

1 gammal mil = 36 000 fot = 1,0689 nymil
 1 famn = 3 alnar = 6 fot = 1,781 m
 1 fot = 2 kvarter = 12 verktrum = 0,2969 m
 1 rev = 10 stänger = 100 fot = 29,69 m
 1 fot = 10 tum = 100 linjer = 0,2969 m
 1 fot = 10 tum = 12 verktrum = 0,2969 m
 1 geografisk mil = 7 420 m
 1 engelsk sjömil = 1 852 m

Ytmått

1 tunnland = 32 kappland = 56 kannland = 56 000 kvfot = 0,49365 hektar
 1 kvrev = 100 kvstänger = 10 000 kvfot = 881,5 kvm
 1 kvfot = 100 kvtum = 10 000 kvlinjer = 0,08815 kvm

Rymdmått

1 tunna fast mål = 36 kappar = 164,9 l
 1 tunna löst mål = 32 kappar = 146,6 l
 1 kappe = 1 3/4 kannor = 4,58 l
 1 kbft = 10 kannor = 1 728 kubiktum (verktrum) = 1 000 kubiktum (decimaltum) = 0,02617 kubm

Träff för alla

från Enby, Österby, Pasklep, Asonicke och Sideby samt anförvanter

Vi har planerat en TRÄFF lördagen den 28 maj 1988, kl 14.00 i Danvikstulls Restaurang, Hästholmsvägen 28, 131 05 NACKA.

Kommunala förbindelser: Busslinje 53 mot Nacka, från Roslagstull, Odenplan, Stockholms Central, T-Centralen, Slussen, till hållplats Danviken. Tåg från Slussen till Henriksdal, kl 13.45.

För bilresenärer finns det gott om parkeringsplatser framför huset.

Träff-arrangemangsavgift: 170 kronor per person.

I avgiften ingår middag: förrätt med lättöl/läsk, varmrätt och kaffe efteråt. Då restaurangen har fullständiga rättig-

heter finns möjligheter till vin, förfriskningar m m. Dessa dryckesvaror får var och en bekosta själv.

Föredrag med dia- och overheadbilder kommer att hållas, bl a om de olika byarna.

Allsång och eventuellt annan underhållning.

Bindande anmälan göres på en motsvarande egentillverkad blankett, enligt nedan, där du noterar: namn (även flicknamn), adress, telefonnummer med riktnummer samt dessutom by- och gårdsnamn (motsvarande) i Estland.

För att underlätta administrationen har vi beslutat, att betalningen, 170 kr

per person, sätts in på postgiro: 436 92 98—7, Alexander Zeisig. På talongen anges: "träffen 28 maj 1988" och vilka personer betalningen avser.

En bindande deltagaransökan och träff-arrangemangsavgift måste vara oss tillhanda så snart som möjligt, dock senast den 28 april 1988, under adress: Alexander Zeisig, Kubikenborgsvägen 12, 122 41 ENSKEDE.

Utnyttja nu detta enastående tillfälle att få träffas och få språka med varandra under gemytliga och trivsamma former!

Välkomna och väl mött på denna träff!

Alexander Zeisig

.....
 (efternamn)

.....
 (flickefternamn)

.....
 (rikt- o telefonnr)

.....
 (bynamn)

.....
 (förnamn)

.....
 (adress, gata o dylikt)

.....
 (postnr o ortnamn)

.....
 (gårdsnamn)

Vikt

1 lispund = 20 skålpund = 640 lod = 8,5 kg
 1 skålpund = 425 g. 1 lod = 13,28 g
 1 nyläst = 100 centner = 10 000 skålp =
 4,25 ton
 1 skålpund = 100 ort = 10 000 korn =
 425 g

Engelska och amerikanska mått och vikter**Längdmått**

1 mile = 8 furlongs = 80 chains = 320 poles = 1 760 yards = 1 609 m
 1 naut mil = 1 852 m
 1 yard = 3 feet = 36 inches = 0,9144 m
 1 foot = 0,305 m
 1 inch = 2,54 cm

Ytmått

1 acre = 4 840 square yards = 0,405 ha
 1 square yard = 9 square feet = 0,836 m²

Rymdmått

1 quarter = 8 bushels = 32 pecks = 64 gallons = 0,291 m³
 1 Imperial gallon = 4 quarts = 8 pints = 32 gills = 4,54 l
 1 US-gallon = 4 quarts = 8 pints = 32 gills = 3,785 l
 1 quart = 1,136 l. 1 pint = 0,568 l
 1 registerton = 2,832 m³. 1 pipe (butt) = 0,57 hl.

Vikt

1 ton (long) = 20 hundredweights = 160 stones = 1,016 t (metriskt)
 1 stone = 14 pounds = 224 ounces = 3 584 drams = 6,35 kg
 1 pound = 16 ounces = 256 drams = 453,6 g
 1 ounce = 16 drams = 48 scruples = 480 grains = 28,35 g
 1 grain = 59,06 mg

HM

Familjenytt

Guldbröllop

Johan Engdahl, Hullo, Ormsö, och Gertrud Engdahl, född Nyblom, Rälby, Ormsö, 17 juni 1988, Spånga/Stavsnäs.

Döda

Maria Alström, född Murman den 31 januari 1915 på Ormsö, avled den 11 september 1987 i Stockholm.

Alexander Borrman, född den 4 september 1909 i Spithamn, Rickul, avled i december 1987 i Spithamn, Rickul.

Ingrid Ingeborg Friberg, född den 25 oktober 1933 på Ormsö avled den 31 december 1987 i Stockholm.

Linda Lydia Gustafsson, född Rosenblad den 13 januari 1936 på Ormsö, avled den 27 oktober 1987 i Stockholm.

Lars Grundström, född den 22 september 1898 på Ormsö, avled den 19 november 1987 i Stockholm.

Rita Lindeberg-Lindvet, född Georgin den 1 juni 1918 i Reval, avled den 21 januari 1988 i Bremen.

Hans Lundström, född den 12 november 1903 på Ormsö, avled den 9 januari 1988 i Mora.

Linda Pauline Nyman, född Tischler den 6 december 1916 i Kuivajõe, avled den 4 februari 1988 i Stockholm.

Olga Vesterholm, född Öström den 12 mars 1897 på Lilla Rågö, avled den 15 februari 1988 på Ekerö.

Vår fina Pappa
Min Älskade

Bernard Sigfrid Lindman

* 2 oktober 1938 på St Rågö
† 30 november 1987 i Sundbyberg

BIRGITTA
LISE-LOTTE
ANJEANETTE

INGER
ERHARD
SOFIA

Barnbarn

Övrig släkt och vänner

*Nu hjärtats frid ej störes
av världens oro mer,
ty Du har funnit landet
där solen ej går ner,
och Herren är Din herde.*

Min älskade

Robert

Vår käre Far
och Morfar

Robert Lundberg

* 10 april 1904

har i dag lugnt och stilla lämnat oss,
övrig släkt och många vänner, i djup
sorg och saknad, men i ljus och
tacksamt minne bevarad.

Skeppsmyra den 30 december 1987

MARIA
Algot
Astrid
Barnbarnen

*Ett verksamt liv har slocknat ut,
en flitig hand har domnat.
Din långa arbetsdag är slut,
Ditt trötta huvud somnat.*

När det gäller gravvårdar och fackmässigt gravvårdsarbete av alla slag kan Ni med förtroende vända Er till

BILDHUGGARE
H. RAUDSEPP
MÅNDAGSVÄGEN 44 Tel. 08/942177
FARSTA
Ring och hör våra priser
Rabatt på sten 300:—
Gravering av namn 150:—
Reducerade priser för pensionärer

Min älskade Make
vår käre Pappa
Morfar, Farfar
Farfarsfar och Broder

Hans Strandberg

* 27 oktober 1919 på Runö, Estland
har i dag lämnat oss i djupaste sorg
och saknad.

Södertälje den 31 januari 1988

HELENA
EVALD och ULLA
BARBRO och INGVAR
Barnbarn
Barnbarnsbarn
SyskonSläkt Vänner

Saknande hjärtan gömma Ditt minne

Johan Svärd

* 3 januari 1905

har lämnat oss i djup sorg och saknad
men i ljusst minne bevarad.

Hägersten den 19 december 1987

GUNNAR och IRMA
SUNE och MARGARETA
GUNNEL och BENGÅKE
ESTER
MAJ-BRITT och PER
Barnbarn
Släkt och vänner

Min älskade Make
Vår Broder

Anton Okerblad

* 17 juli 1903 i Rickul

† 2 februari 1988 i Port Rickey, USA

MARGIT
och
Syskonen i Sverige

*Nu brustna äro alla band,
Du funnit har ett bättre land.
Tack för allt som en gång var!
Vackra minnen har vi kvar.*

Bemärkelsedagar 2:a kvartalet 1988

95 år

Anton Viberg, född den 15 april 1893, Rickul
Johanna Lindqvist, född den 15 maj 1893, Rågöarna

90 år

Miralda Irmgard Milikov, född den 6 april 1898, Reval

85 år

Katarina Nee, född Nee den 22 april 1903, Ormsö
Erik Stavas, född den 28 april 1903, Odensholm
Voldemar Sirel, född den 1 maj 1903, Nargö
Nikolai Malm, född den 2 maj 1903, Reval
Nicolaus Soonike, född den 5 maj 1903, Reval
Marta Laving, född Ribon de 18 maj 1903, Nuckö

Vår käre

August Bedman

* 1 oktober 1901
† 23 december 1987

LEONTINE
ALGOT och BARBRO
Hans Gunnar
ASTRID och ERLING
Mats och Sonja
Peter och Teresia
Släkt och vänner

*Du gick ifrån oss
men är ej borta
i våra tankar
Du lever kvar*

Vår kära

Maria Österdal

* 6 januari 1899 på St Rågö
† 23 november 1987 på Lidingö

EDGAR
ALVAR
Släkt och vänner

Elisabeth Amberg, född Romanov den 31 maj 1903, Hapsal
Johannes Palundi, född den 19 juni 1903, Rickul

80 år

Kristina Dykström, född Ellerbusk den 28 februari 1908, Runö
Johannes Olep, född den 3 april 1908, Vip-pal
Alexander Blomberg, född den 9 april 1908, Rickul
Melita Treiberg, född Stenberg den 10 april 1908, Rickul
Agneta Bolander, född Alkvist den 24 april 1908, Ormsö
Amelie Holgersson, född Vestersten den 30 april 1908, Nuckö
Ellen Armilde Viksten, född Mölder den 16 maj 1908, Reval
Mathilda Magnusson, född Tegelberg den 2 juni 1908, Rickul
Johannes Silberberg, född den 14 juni 1908, Suurpea
Irene Ahlberg, född Lemberg den 18 juni 1908, Nuckö
Akulina Freiberg, född den 24 juni 1908, Reval
Alide Vesterblom, född Välja den 28 juni 1908, Nuckö

75 år

Agnes Esmeralda Paljasmaa, född Toim den 3 april 1913, Neve
Alexander Stenberg, född den 4 april 1913, Rickul
Osvald Berkman, född den 14 april 1913, Nuckö
Armilda Florida Freiman, född Peedu den 19 april 1913, Nuckö
Paul Tarvas, född den 20 april 1913, Reval
Johan Uussaar, född den 27 april 1913, Rickul
Elisabet Nurme, född Ahlberg, den 6 maj 1913, Reval
Hilda Rosette Luther, född Lilleoks den 6 maj 1913, Nargö
Alide Lundgren, född Seman den 16 maj 1913, Nuckö
Johannes Rickard Ambros, född den 20 maj 1913, Nuckö
Erika Miralda Rosen, född Freiberg den 31 maj 1913, Nargö
Egon Valentin Vellesoo, född den 2 juni 1913, Reval
Meta Miralda Int, född Laning den 8 juni 1913, Nuckö
Lydia Gärdström, född Lindström den 9 juni 1913, Ormsö
Arnold Holmberg, född den 12 juni 1913, Dagö
Elfride Johanna Backman, född den 21 juni 1913, Nuckö
Leida Ruberg, född Petlem den 22 juni 1913, Reval

70 år

Maria Fagerros, född Nygren den 1 april 1918, Ormsö

POSTTIDNING

Svenska Odlingens Vänner
Vikingagatan 25 1/2 tr ned
113 42 Stockholm
ISSN 0345-6706

Voldemar Suurvee, född den 17 april 1918, Reval
Ellen Kuuskne, född Väin den 21 april 1918, Reval
Maria Åkerbäck, född Grundström den 28 april 1918, Ormsö
Alma Fagerström, född Lindström den 17 maj 1918, Vippal
Maria Ahlberg, född Dahl den 18 maj 1918, Ormsö
Johan Stenros, född den 19 maj 1918, Ormsö
Johannes Brunberg, född den 25 maj 1918, Rickul
Erika Marcus, född Terk den 30 maj 1918, Reval
Elfride Luik, född Fagerström den 5 juni 1918, Vippal
Junne Öman, född den 7 juni 1918, Runö
Hilda Hamberg, född Derblom den 13 juni 1918, Nuckö
Alide Berkman, född Thomsson den 18 juni 1918, Nuckö
Leontine Woosel, född Treiberg den 26 juni 1918, Rickul
Anders Åkerman, född den 27 juni 1918, Ormsö

65 år

[Maria Pettersson, född Gärdström den 14 januari 1923, Ormsö
Elvine Andersson, född Mickelin den 26 februari 1923, Ormsö]
Alrik Rosen, född den 1 april 1923, Nargö
Laine Elisabeth Lindström, född Savik den 2 april 1923, Arensburg
Fridolf Ahlberg, född den 3 april 1923, Rickul
Osvald Villem Bertholm, född den 6 april 1923, Rågöarna
Maria Schönberg, född Smens den 6 april 1923, Runö
Voldemar Rudolf Koinberg, född den 7 april 1923, Nuckö
Erika Leonitta Soots, född Sagor den 7 april 1923, Reval
Gunnar Söderholm, född den 10 april 1923, Nuckö
Aurelia Armilde Johansson, född Söderholm den 12 april 1923, Nuckö
Ingvald Brunberg, född den 14 april 1923, Rickul
Gustav Rant, född den 18 april 1923, Nuckö
Maria Åkerman, född Grönman den 21 april 1923, Ormsö
Alma Hammerman, född Nordbäck den 29 april 1923, Ormsö
Elfrida Andersin, född Sjöman den 2 maj 1923, Ormsö
Katarina Bergström, född Hedenström, den 2 maj 1923, Ormsö
Alma Melania Frisk, född Peedu den 3 maj 1923, Nuckö

Alice Eriksson, född Berkman den 6 maj 1923, Nuckö
Linda Armilda Hallman, född Ribon den 7 maj 1923, Nuckö
Ellen Agnes Lausson, född Samberg den 8 maj 1923, Korkis
Ingrid Xenia von Sydov, född Dyrberg den 18 maj 1923, Rickul
Anders Norrman, född den 19 maj 1923, Ormsö
Ivar Vesterberg, född den 20 maj 1923, Rickul
Aurelia Roberg, född den 25 maj 1923, Nuckö
Axel Ahlberg, född den 26 maj 1923, Rickul
Ingvar Gottfrid Vesterblom, född den 29 maj 1923, Rickul
Edvin Evald Talback, född den 14 juni 1923, Nuckö
Alfa Ragnhild Grönberg, född den 16 juni 1923, Nuckö
Edvin Andrei Arvik, född den 21 juni 1923, Ormsö
Aino Johansson, född Adra den 29 juni 1923, Reval

60 år

Elin Jansson, född Nilsson den 10 mars 1928, Rickul
Sven Algot Storm, född den 1 april 1928, Ormsö
Elvine Maria Hjertlov, född Timmerman den 1 april 1928, Ormsö
Anders Hjalmar Slät, född den 2 april 1928, Ormsö
Elna Elvira Strömkvist, född Treiberg den 8 april 1928, Rickul
Sylvia Stein, född den 12 april 1928, Reval
Karin Brunberg, född den 14 april 1928, Rickul
Johannes Lilja, född den 15 april 1928, Ormsö
Oskar Alexander Rosen, född den 17 april 1928, Nargö
Astrid Viljamaa, född den 24 april 1928, Reval
Axel Alrik Ahlström, född den 3 maj 1928, Ormsö
Elna Gunhild Tanseri, född den 3 maj 1928, Nuckö
Alrik Erhard Engman, född den 14 maj 1928, Nuckö
Albert Reinhold Åkerblad, född den 15 maj 1928, Rickul
Albin Lars Massalin, född den 18 maj 1928, Ormsö
Aksel Törnebo, född den 19 maj 1928, Reval
Viktor Engman, född den 20 maj 1928, Nuckö
Axel Emil Sjöman, född den 21 maj 1928, Ormsö
Lennart Henning Hammerman, född den 22 maj 1928, Ormsö
Ellen Barud, född den 25 maj 1928, Nuckö

Edla Elvira Falk, född Appelblom den 1 juni 1928, Ormsö
Ago Lennart Loide, född den 1 juni 1928, Reval
Hilda Elfrida Ingeborg Targama, född Hedenström, den 4 juni 1928, Ormsö
Nelli Andersson, född Ahlberg den 11 juni 1928, Rickul
Leili Lund, född Klaman den 12 juni 1928, Korkis
Astrid Jern, född Hansson den 18 juni 1928, Nuckö
Salme Barud, född Ribon den 18 juni 1928, Nuckö
Elna Gunhild Stahl, född Ahlberg den 24 juni 1928, Rickul
Agnes Julianne Vesterberg, född Stahl den 25 juni 1928, Rickul
August Johannes Vikstrand, född den 28 juni 1928, Runö

50 år

Olof Falk, född den 4 april 1938, Runö
Robert Falk, född den 4 april 1938, Runö
Irma Pelmas, född den 5 april 1938, Reval
Olof Johan Beckman, född den 8 april 1938, Ormsö
Arvid Sedman, född den 8 april 1938, Nuckö
Nils Nyman, född den 11 april 1938, Nuckö
Leili Puman, född den 17 april 1938, Nuckö
Evert Vesterman, född den 17 april 1938, Rickul
Signe Gunhild Lindblad, född Blomman den 23 april 1938, Ormsö
Endel Sekobon, född den 24 april 1938, Nuckö
Ingvar Johannes Stenros, född den 24 april 1938, Ormsö
Ingeborg Adele Blomman, född den 25 april 1938, Ormsö
Lilli Ester Puun, född den 2 maj 1938, Reval
Sven August Sandsten, född den 2 maj 1938, Rickul
Tönis Hallberg, född den 5 maj 1938, Reval
Matti Pikner, född den 16 maj 1938, Ormsö
Ernst Endel Besterman, född den 17 maj 1938, Rickul
Valter Imanuel Aman, född den 21 maj 1938, Nuckö
Helle-Reet Sikkar, född den 24 maj 1938, Reval
Maj-Britt Solveig Persson, född Granberg den 24 maj 1938, Rickul
Olof Ernst Österman, född den 1 juni 1938, Runö
Brita Linnea Blomberg, född den 4 maj 1938, L Rågö
Ola Sedman, född den 15 juni 1938, Nuckö
Elin Ingrid Björkman, född den 16 juni 1938, Ormsö
Stig Olof Klippberg, född den 17 juni 1938, Rickul
Enn Leis, född den 26 juni 1938, Padise